

argus

jaargang 12 nr 3 augustus 1987
kwartaaltijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer

Aktie 4 oktober
Hondsdoelle vleermuizen
Natuurontwikkeling
Papieren tijgers, wassen neuzen
Door jacht meer dieren?
Vogels van Berkheide

KOMITEE GEGEN DEN VOGELMORD - A.V. SECTION FAUNE
BELGISCH VERB. VOOR BESCHERMING VAN DE VOGELS
STICHTING KRITISCH FAUNABEHEER - DIE RAUPE

Inhoud Argus 1987/3

Aktie 4 oktober. 3

W. L. Jansen; Naar een moreel en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. 4

F. Hess; Ereraad KNJV: papieren tijger blijkt wassen neus. 5

Als jachtexcessen de publieke opinie weer eens opzwepen tegen jacht, heeft de KNJV haar antwoord snel klaar: de ereraad van de Jagersvereniging zal de boosdoeners in de kraag vatten en allerlei strenge maatregelen nemen om de buitenwacht te demonstreren, dat het ze ernst is. Hoe gaat dat in de praktijk in zijn werk, wat stelt die ereraad nu voor? Jagersman Worrell vertelt. Over walgelijke jachtmanieren, verdachtmakingen, en de weinig fraaie rol van de KNJV. Een inside-story.

R. Daalder; Natuurontwikkeling: meer kansen voor de natuur. 8

Door gebruikmaking van de marges in het cultuurlandschap en het letten op de mogelijkheden die allerlei landschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen bieden, kan de natuur in ons land nieuwe kansen worden gegeven. Maar dan moet de natuurbescherming haar activiteiten wel uit gaan breiden in andere richtingen dan de traditionele.

R. Akkermans; Hondsdolheid bij vlermuizen. 10

In mei van dit jaar werd in ons land de eerste hondsdolde vlermuis gevonden. Daarna werden meer vondsten bekend, er kan zelfs van een epidemie gesproken worden. Het ontstaan van deze epidemie, het eventuele gevaar voor de mens, en het overheidsbeleid.

G. van Ommering & T. Verstrael; Vogels van Berkheide. 12

Tien jaar vogelpopulatie-onderzoek in het duingebied Berkheide. Trends, ontwikkelingen, de invloed van menselijke bezigheden als waterwinning, jacht, militair gebruik en recreatie, dat alles uitmondend in beheersadviezen.

H.P. Gallagher; Door jacht meer dieren. 16

Om het doden uit plezier te rechtvaardigen, worden door jagers vele argumenten aangedragen. De socioloog drs. H. Gallagher zal deze argumenten in een aantal artikelen voor Argus onder de loep nemen. "Jacht is nuttig, dus jacht is goed?".

Van't Front. 19

Met de precieze uitspraak van de Raad van State in de rotganzen- en roekenkwestie.

Kort nieuws. 20

De EEG-vogelrichtlijn, Staatsbosbeheer, de Natuurbeschermingsraad, frisse jongens en vissersloodjes.

R. Musters; Eigenlijk twijfel ik voortdurend.

Een kunstenaar als natuurbeschermmer. Een gesprek met Walter Lentjes, graficus en layout man van de Argus.

Rectificatie

Bij het artikel **Leven er na 1992 nog fazanten in Nederland?** in de vorige Argus (nummer 12-2, p. 5-6) is ten onrechte de onderstaande literatuur niet vermeld:

Mulder, J. L., 1985. Invloed van de vos op wulpenfazant in het Noordhollands Duinreservaat. De Nederlandse Jager 90 (25+26).

deze keer géén
tegenslag!

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaaltijdschrift van de *Stichting Kritisch Faunabeheer*, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland.

Argus is gratis voor donateurs, die minstens f 20,- per jaar betalen. Abonnementenprijs f 20,- per jaar. Losse nummers f 5,-.

Redactie

Peter Bos, Remco Daalder, Lodi Nauta, Marieke Ohm, Wim Ruitenbeek.

Vormgeving

Walter Lentjes.

Vaste Medewerkers

Pieter Eibers, Ene Fimmen, Fred Hess, Rob Musters.

Expeditie

Jeanine Haarbrink, Frank van de Heuvel.

Druk

Brouwer Offset BV, Utrecht

Redactieadres

Bestevaerstraat 11^{IV}, 1056 HD Amsterdam, telefoon 020-189241.

Adreswijzigingen opgeven aan

G. van de Sande, Baandervrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel.

Doelstelling

De Stichting Kritisch Faunabeheer is een landelijke organisatie. Het doel is een moreel en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. De SKF tracht haar doel te bereiken door het verbeteren van wetten, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het kenbaar maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Bestuur

R. W. Akkermans, R. Boeve-Bant, M. Brunt, W. L. Jansen, E. Knegtering, H. Niesen, H. Pluijmakers, G. van de Sande, R. Stockmann, H. E. van de Veen, J. Webbink.

Sekretariaat

R. Boeve-Bant, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland, telefoon 02945-1319. Bij geen gehoor: 08373-16879 of 030-731176.

Penningmeester

G. van de Sande, Baandervrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel, telefoon 04116-78446, postgiro 3522188.

Regiogroepen

SKF afdeling Limburg, Postbus 27, 6114 ZG Susteren, telefoon 04499-2848. SKF afdeling Groningen, Postbus 41146, 9701 CC Groningen, telefoon 050-128022.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de SKF knipselkrant. Deze knipselkrant is een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeheer samengesteld door de SKF. Abonneren door overmaking van f 15,- per jaar op rekening van penningmeester SKF te Boxtel, giro 3522188 onder vermelding „knipselkrant“.

Voor het verzamelen van de knipsels vragen wij uw medewerking door ons de artikelen over jacht en faunabeheer uit uw krant te sturen. Knipsels sturen naar: SKF Knipselarchief, Schout Roffaertstraat 162, 6042 VZ Roermond.

Aktie 4 oktober 1987

Zoals in de vorige Argus al werd aangekondigd, vindt er op 4 oktober aanstaande een grootscheepse internationale manifestatie tegen de plezierjacht plaats, op het drielandpunt bij Vaals. De Stichting Kritisch Faunabeheer roept, als één van de organisatoren, al z'n donateurs op om acte de présence te geven. Met een beetje geluk is het mooi herfstweer, en het programma is gevarieerd en boeiend genoeg. Er zullen stands van organisaties uit Italië, Engeland, Frankrijk, België, Griekenland, Duitsland en Nederland zijn. Een goede gelegenheid om gelijkgestemden uit andere Europese landen te ontmoeten, en eens te zien hoe zij hun zaakjes opknappen. Kortom, komt allen, en laat uw stem horen tegen de plezierjacht. Het moet nou maar eens afgelopen zijn.

Meer informatie is te verkrijgen op het correspondentie-adres:

Aktie 4 oktober, Postbus 27, 6114 ZG Sussteren. Telefoon 04457-2397/04499-2848. U kunt de actie ook financieel steunen: gironummer 7532 te Boxtel staat tot uw beschikking.

Vanuit het Noorden zullen er busreizen naar Vaals worden georganiseerd; voor inlichtingen, bel 05927-12005.

Programma Anti-Jachtmanifestatie op 4 oktober 1987

10.00 uur

Opening van deze dag door Ir. W. L. Jansen, voorzitter van de Stichting Kritisch Faunabeheer.

10.15-11.45 uur

Na deze opening is er gelegenheid voor liefhebbers om onder leiding van gidsen natuurwandelingen te maken van ca. 1 1/2 uur in de prachtige omgeving van Vaals.

10.15-18.00 uur

In tent 1 zullen gedurende de gehele dag een aantal voorstellingen van ca. 3 kwartier opgevoerd worden door het toneelgezelschap „Giraffe” uit Den Haag. De voorstellingen zijn gebaseerd op het jachtgebeuren. Tussen de diverse opvoeringen zal de Belgische zanger Pol Gregoor telkens een half uur optreden met liederen over de natuur.

10.15-18.00 uur

In tent 2, een kleine paviljoentent, bevindt zich het kinderopvangcentrum. Hier krijgen kinderen aangepaste informatie in diverse talen over de dieren-, de natuur- en de milieuwereeld.

10.15-18.00 uur

In tent 3 zijn standhouders uit Griekenland, Italië, Frankrijk, België, Duitsland, Engeland en Nederland aanwezig met informatie over dieren, de natuur en het milieu. In deze tent bestaat er voor sprekers van de deelnemende organisaties de mogelijkheid om tussen 10.30 en 11.30 uur voor het grote publiek hun doelstellingen kenbaar te maken of te vertellen over de opgedane ervaringen. In deze tent treden afwisselend op het Belgische ensemble „Organum” met traditionele dans- en volksmuziek en de Duitse formatie „Par Avion” met jazzmuziek.

10.15-18.00 uur

In tent 4 bevindt zich een uitgebreide jachtexpositie.

11.45 uur

Om 11.45 uur zal de burgemeester van Vaals, de heer Damen, een welkomstwoord richten tot de deelnemers aan de persconferentie en de internationale pers.

12.00 uur

Tijdens deze persconferentie zal op wetenschappelijke gronden aangetoond worden dat plezierjacht in de tegenwoordige tijd niet langer verantwoord meer is. Tevens zal tijdens deze persconferentie het wetenschappelijk rapport „Aanklacht tegen de plezierjacht” gepresenteerd worden.

14.00 uur

De demonstratie-optocht wordt ingeleid door korte toespraken van de Euro-parlementariërs Paul Staes, Frangois Roelants du Vivier, Undine Bloch von Blotnitz, Roberto CiccioMessere en de Nederlandse schrijver Midas Dekkers.

14.30-15.30 uur

Massale demonstratie-optocht door het stadje Vaals.

15.30 uur

Dankwoord aan de deelnemers aan de optocht door de Duitse actrice Barbara Rütting.

18.00 uur

In tent 4 sluiting van deze dag door de koördinator, Mr. Mathieu Kerres.

¹⁾ Europese Federatie tegen de jacht.

²⁾ Franse vereniging van tegenstanders van de jacht.

³⁾ wereldwijde organisatie ter verbetering van de kwaliteit van het leven.

argus — De stem van sprakeloze

dieren

Naar een moreel en wetenschappelijk faunabeheer

W.L. Jansen

Het bezitten van de zaak

Er is een oud gezegde:

Het bezitten van de zaak

Is het einde van 't vermaak

en deze waarheid is zelden zo aange-
toond als door minister Braks, die zo
graag de natuurbescherming wilde be-
zitten. Bij de kabinetsformatie van 1982
heeft hij met een soort putsch de natuur-
bescherming weg kunnen halen bij
CRM. Dat leek hem en zelfs een enkele
serieuze natuurbeschermers goed. In één
hand konden de vaak tegenstrijdige be-
langens van landbouw en natuurbe-

scherming harmonisch worden opge-
lost. Maar het ging anders, omdat men
het er niet over eens was, wat nu harmo-
nisch was. De natuurschermers kren-
gen gelijk en nog nooit heeft de laatste
decennia de natuurbescherming er zo
beroerd voorgestaan. De ambtelijke or-
ganisatie is om zeep gebracht en heeft
haar invloed verloren. Europese wetten
voor vogels en vissen worden gesabo-
teerd of omzeild. Ruilverkavelingen, die
de overschotproductie bevorderen gaan
gewoon door ten koste van natuur en
landschap en een stevige aanpak van

vervuiling door mest en bio-industrie
blijft achterwege. Sedert Landbouw de
natuurbescherming bezit, is bij dat mi-
nisterie de aardigheid er af. En dan heb-
ben wij het nog niet eens over het einde
van het vermaak van de natuurbescher-
ming.

De Jachtraad, Braks en het ganzenbeleid

Dit voorjaar heeft minister Braks aan de
Tweede Kamer moeten beloven, dat hij
voor 1 oktober zou vertellen, wat nu zijn
beleid voor de ganzen is. De Tweede Ka-
mer stond met deze wens niet alleen.
Velen in ons land vragen al jaren om
duidelijkheid en in dit geval zijn jagers,
boeren en natuurbeschermers het ge-
heel eens. Gecombineerd hebben wij in
de Jachtraad al op 10 december 1981, dus
bijna zes jaar geleden, de minister een

beleid voorgesteld in een ongevroegd
advies. Dat viel blijkbaar niet in de
smaak, want er kwam geen antwoord en
geen reactie. Op 23 november 1982 gaf
de Jachtraad een aanvullend advies.
Geen antwoord, geen reactie. Ten derde
male een uitgebreid advies in november
1984. Geen antwoord, geen reactie, geen
beleid. Alleen wel ieder jaar een
nieuwe, maar ondeugdelijke truc om in
strijd met de Europese Vogelrichtlijn rot-
ganzen te laten schieten (iedere keer
door de Raad van State nietig ver-
klaard).

De laatste poging van de Jachtraad
dateert van juli 1987. Weer een (onge-
vraagd) advies, waar alle leden van de
Raad het mee eens konden zijn. Wij moe-
ten zeggen, het is helemaal geen gek
stuk geworden. Er zitten natuurlijk wel
enkele jachtadertjes onder het ganzen-
gras verborgen, maar de grote lijn komt
in behoorlijke mate overeen met wat Kri-
tisch Faunabeheer en andere natuurbe-
schermingsorganisaties al lang voor-

staan. In het kort: doe iets voor die gan-
zen. Doe iets in de gebieden waar gan-
zen veel optreden en doe iets wat past bij
de omstandigheden daar. Besef uw in-
ternationale verantwoordelijkheid, mi-
nister. Verminder de druk op de land-
bouwbedrijven, die last van ganzen heb-
ben en vang hun bedrijfsschade op met
beheersovereenkomsten, gedoogver-
goedingen en aankoop van ganzenfoe-
rageergrasland. Verlenging van het
jachtseizoen op ganzen of versoepeling
van de 10-uurregeling is niet nodig.
Maak jachtvrije zones in de kern van de
opvanggebieden en geef alleen afschot-
vergunningen als die voldoen aan de ei-
sen van de Vogelrichtlijn.

Kritisch Faunabeheer heeft tegen deze
punten geen bezwaren. Over specifieke
jachtkwesities komt de Jachtraad nog
met een volgend advies. Dat zal ons wel
niet zo aangenaam in de oren klinken,
maar over dit advies van juli 1987 (een
nadere datering ontbreekt) zijn wij best
tevreden.

En wat deed Braks voor de ganzen?

Op 9 juli 1987 stelde hij de Jachtraad
voor:

1. het aantal per jachtdag te schieten
ganzen per jachtaktehouder te beperken
tot vijf stuks;
2. het aantal lokstallen te beperken tot
één per 40 ha bejaagbaar veld met een
onderlinge afstand van 300 m;
3. het aantal jachtaktehouders per lok-
stal te beperken tot drie per 40 ha per
jachtdag en
4. beperking van het aantal lokganzen
tot 15 per lokstal.

Kortom, nog steeds geen beleid, maar
een slap compromis. Geen vlees en geen
vis. Zo maar wat, vrijwel zonder motive-
ring en zonder duidelijkheid wat er nu
met die ganzen en die schade lijdende
boeren moet gebeuren. Het lijkt een stap
in de goede richting, maar in de praktijk
komt het er op neer, dat er veel meer
lokstallen mogen komen dan er ooit in
ons land zijn geweest. Het gebruik van
lokganzen was altijd een regionale

zaak. Het nam de laatste jaren toe, maar
was nog niet in het hele land algemeen.
Nu is er een landelijke regeling in de
maak, die ongetwijfeld in het hele land
zal worden toegepast, want wat je mag,
moet je ook doen. Op ieder 40 ha mag nu
in ganzengebieden zo'n lokstal komen
met 15 ganzen per 40 ha en drie schut-
ters, die ieder vijf ganzen mogen
schieten. Als wij aannemen dat in ons

land op 100.000 ha regelmatig ganzen te
vinden zijn, kan dat dus leiden tot 2.500
lokstallen met 37.500 lokganzen, en *per*
dag daarin 7.500 jagers, die *per dag* sa-
men 37.500 ganzen mogen schieten. Het
zijn er nu in het hele seizoen zo'n 27.000!
Er kan dus nog heel wat gebeuren voor
de heren. Natuurlijk is dit een theore-
tisch maximum, maar als je echt iets wilt
doen aan ganzen, was nog wel iets an-
ders te bedenken. Bijvoorbeeld een uit-
sterfysteem als voor de misstand met
het uitzetten van fazanten en niet een
landelijke verspreiding.

Tot nu toe is dit het enige, wat de Jach-
traad heeft ontvangen na 6 jaar onge-
vraagd adviseren. Wij houden ons hart
vast voor wat er voor 1 oktober naar de
Tweede Kamer gaat. Misschien net als
met de overbevissing van de Noordzee:
veel papier, veel mooi klinkende voor-
schriften, misschien wel een veilplicht
voor wilde ganzen, een beetje toezicht
door jachtopzichters en een overbelaste
AID, maar niets waar ganzen en boeren
iets aan hebben. Voor niemand ver-
maak.

Een gesprek met jager Worrel, over de KNJV en de ganzejacht

Ereraad KNJV: Papieren tijger blijkt wassen neus.

Fred Hess

Diverse keren heeft de KNJV, bij monde van adjunct-direkteur Van Hasselt, verklaard jagers die over de schreef gaan voor de ereraad te dagen en indien nodig te royeren. Dit onder andere naar aanleiding van kritiek op de ganzejacht, een jacht die zolangzamerhand als één groot exces valt te beschouwen.

Onderstaand artikel toont aan dat de klachtenprocedure bij de KNJV een farce, dan wel wassen neus is. Sterker nog: Men vergoelijkt klinkklare jachtwetvertredingen! We laten hierbij voor het eerst een jager aan het woord in Argus. Dit betekent uiteraard niet dat we het eens zijn met zijn (ganzenjacht-)activiteiten.

Ontmoeting

In januari van dit jaar ontmoette ik Wim Worrell voor het eerst tijdens opnames van de ganzejacht voor TROS-Dierenmanieren. Worrell was de jachtrechthouder in het betreffende jachtveld. Tijdens de opnames toonde Worrell een voor jagers ongebruikelijk grote mate van openheid. Deze eerste ontmoeting resulteerde in een persoonlijk gesprek, waarbij hij onthullende uitspraken deed over de KNJV en de ganzejacht.

Het was voor beide partijen eerst even wennen; een jager praat vertrouwelijk met een SKF-er.

Reeds 35 jaar jaagt Wim Worrell (56), op 11-jarige leeftijd ging hij al met zijn vader (ook jager) het veld in. Het jagen is met de paplepel ingegoten.

Vóór de jachtwet

Hij vertelt van de jachtpraktijken van voor de invoering van de huidige Jachtwet 1954, toen de zogenaamde 40 ha-regeling van kracht werd.

Worrell: „Voorheen ging je naar een boer (of er nu al 5, 10 of 20 man jaagden op zijn land), en als de boer je goed gezind was kreeg je met die anderen de jacht. Over geld werd niet gepraat. Je gaf een sigaar of een borreltje en je kreeg het jachtrecht. Zo kon je met 20 man op 5 ha jagen. Dit ging natuurlijk ten koste van de wildstand. Ging bijvoorbeeld de jacht op de haas op 1 oktober (nu 15 oktober) open, dan was het zaak er snel bij te zijn. Wie het eerst komt, wie het eerst maalt. Zo werd al op de 1e of 2e oktober de gehele hazenstand weggeschoten. Wat ik in die 35 jaar heb meegemaakt zijn vaak slaande ruzies geweest, omdat de mentaliteit van jagers in het algemeen niet erg best is. Ze schieten elkaar nog dood voor één haas of slaan mekaar dood voor één hectare. Ze proberen achter eikaars rug om het jachtrecht alleen te verkrijgen, onder andere door meer geld te bieden.

Het waren met name aannemers die in de na-oorlogse jaren in staat waren veel (zwart) geld te bieden voor jachtvelden. Deze categorie jagers jaagden meer voor de status, en hadden geen enkele binding met hun jacht-

veld of de natuur. Mede door het instellen van de 40 ha-regeling in 1954, ging het geld een nog grotere rol spelen bij de jacht. Te meer daar er teveel jagers zijn en te weinig jachtvelden. Dit leidt nu tot bizarre toestanden. Voorbeeld: Een vriend heeft laatst ingeschreven op een openbare gunning van het genot van de jacht van een perceel aan de Fluessen. Dit voor het niet-geringe bedrag van f 12.000,-. Het is echter gegund aan één jager voor de jaarlijkse som van f 25.000,-. Deze jager verhuurt het aan 4 andere jagers voor f 5.000,- de man, op een zg. vergunning 7b. Op deze wijze wordt de jacht (te) duur betaald. Wil men als jager, met een modaal inkomen (Worrell is uitkeringsgerechtigde) in aanmerking komen om te jagen, dan moet je wel anderen laten meejagen tegen betaling.

Deling van de jacht

Op een dergelijke wijze werkt ook Worrell. Hij heeft het jachtrecht bij enkele boeren gepacht van percelen ter grootte van 180 ha in het Friese Elahuizen. Dit voor de voorgescreven periode van 6 jaar. Hij deelt dit veld per jaar onder een aantal jagers, die elk hun vaste jachtdagen toegewezen krijgen, tegen betaling. Het betreft hier hoofdzakelijk de jacht op hazen, eenden en vooral ganzen.

Worrell: „Dit gebeurt op de zg. gastakte of op een vergunning 7.1b. In het laatste geval moet je iemand wel heel goed kunnen vertrouwen, want hij kan dan gaan jagen zonder dat je er zelf bij aanwezig bent. Veel jagers voelen geen binding of verantwoordelijkheid voor het jachtveld. Er is nu een categorie jagers, die geen jagers meer zijn maar schieters. Het zijn mensen die willens en wetens alles schieten wat er voor het geweer komt. Waarbij het niet uitmaakt of het dier wel of niet bejaagbaar is. Zulke mensen schieten dus in 1 jaar tijd je hele jachtveld leeg. Wat kan hen het immers schelen; volgend jaar huren ze toch wel weer ergens anders. Geld speelt hoegenaamd geen rol.”

Walgelijke jachtmanieren

Worrell vervolgt: „Het is in de praktijk erg

moelijk van te voren in te schatten wat voor vlees je in de kuip hebt met jagers die willen deelnemen. Het jachtexamen is in het geheel geen garantie dat je met deskundige en correcte lieden te maken krijgt.” Zo kon het gebeuren dat Worrell ene Sleeking uit Dieren, Gelderland leerde kennen. Worrell: „Deze man deed samen met een vriend bij mij mee in de jacht. Ik had grote problemen met de onsportieve - sterker nog: walgelijke - manier waarop dit heerschap jaagde.” Deze Sleeking had net het jachtexamen achter de rug; na eerst in een combinatie te hebben gejaagd, nam hij deel in Worrells jacht.

„Het begon al tijdens de eendenjacht. Er vlogen al wat eenden, maar hij had het te koud in de hut, dus ging hij verderop buiten staan. Hierdoor verprutste hij de kansen van de anderen. Om toch wat te doen te hebben schoot hij maar wat op spreeuwen, Joost mag weten waarom.” Ook tijdens de hazenjacht ging hij, volgens Worrell, in de fout. „Nadat Sleeking met zijn vriend een perceel ‘voor de voet’ (dus zonder drijvers) had afgejaagd, beklagde hij zich erover, dat er geen hazen opzaten. Ik deed het daarop met de hond over; er bleken 5 hazen op die 6 ha te zitten. Ze waren ze stomweg voorbij gelopen!”

Daarna liet Worrell ze maar alleen be- gaan op een ander perceel. Na enige tijd hoorde hij schoten, Sleeking keerde zonder haas terug. Worrell; „Toen ik hem vroeg of hij ditmaal gemist had, antwoorde Sleeking, dat ze eigenlijk te ver weg waren maar je wilt toch ook wel eens op een haas schieten, nietwaar!” Worrell: „Uit dit soort voorval- len blijkt de mentaliteit van Sleeking, hij kent geen zelfbeheersing. Daarbij kwam dat hij een verschrikkelijk slecht schutter was. Maar à la, dat is niet iedereen gegeven.”

Nog een incident: „Tijdens een hazejacht, het miste, ik kon niet goed zien wat er gebeurde, klonken er schoten. Dit was 's mid- dags om twaalf uur. Na verloop van tijd kwam Sleeking met zijn vriend weer terug, wederom zonder hazen. Sleeking vertelde ronduit dat ze niet op hazen geschoten had- den, maar op overvliegende ganzen. (Na tien uur is de jacht op ganzen verboden). Toen ik ze erop wees hoe laat het was, ant-

Biotoopverbeteraars? (foto: F. Hess)

woordde Sleeking "Ach wat geeft dat, toch geen mens die dat ziet in de mist."

Op ganzejacht

Kwalijker werd het tijdens de eigenlijke ganzejacht, volgens Worrell. „Sleeking zat met z'n kameraad in de sloot op een meter of 300 verwijderd van de hut waarin ik mij bevond. Sleeking schoot op alles wat kwam overvliegen. Hij schoot op veel te hoge ganzen, maar ook op beschermde brandganzen. Het was helder weer, ze waren goed te onderscheiden; van een vergissing kon geen sprake zijn. Dit werd mij te gortig, ik ben door de sneeuw en door de sloten naar hen toegelopen. Ik vroeg hen wanneer het nu eens uit kon zijn met dit 'gesodemier?!' Ik werd ronduit uitgelachen. Waar ik me mee bemoeide! Teruggekomen bij de hut moest ik constateren dat het schieten op te hoge ganzen door ging. Zelfs tot bij elven. Ik heb hen hier nogmaals op gewezen, ook dit viel niet in goede aarde."

Klachten

Dit vond plaats half januari 1986. Sleeking had nog twee jachtdagen tegoed, doch hij heeft hiervan geen gebruik gemaakt. Wel ontving Worrell op 23 januari een brief waarin Sleeking zich beklaagde over het feit dat hij zo weinig geschoten had. Hij voelde zich bekoed en wilde een gedeelte terug van het betaalde geld. Als bewijs stuurde hij een jachtoverzicht mee. Dit was een opsomming van de geschoten dieren met de tijdstippen en de manier waarop (bv. met en zonder lokstal). Voor wat betreft de geschoten ganzen geeft hij 26 kolganzen en nota bene 3 (volledig beschermde) kleine rietganzen op,

alle na sluitingstijd (10 uur vm). Het was Worrell ook bekend dat Sleeking kleine Rietganzen geschoten had, maar zoals dat vaak gaat had hij dat door de vingers gezien. Naar Worrells zeggen heeft hij Sleeking hierop gewezen. Bij deze brief met jachtoverzicht bleef het echter niet. Op 6 februari 1986 verscheen er in de Nederlandse Jager, nummer 91/3, een advertentie, geplaatst door Sleeking, met medeweten van de KNJV, althans de functionaris belast met de advertentierubriek. Sleeking zocht middels deze advertentie medestanders tegen Worrell. Bij brief van 18 februari had hij ook zijn grieven tegen Worrell aan de KNJV kenbaar gemaakt.

Deze advertentie schoot Worrell in het verkeerde keelgat, op 5 maart 1986 diende hij een klacht in bij de ereraad van de KNJV, in verband met het schieten op te hoog vliegende ganzen, en op beschermde ganzensoorten. Zijn klacht verdween kennelijk in de doofpot, hij kreeg nooit antwoord. Worrell: „Dat zij dat in een laatje gooien en er vervolgens niet mee doen, daar kan ik niets aan doen."

Sleeking ging door met zijn campagne om Worrell zwart te maken. Hij schroomde daarbij niet Worrell in een kwaad daglicht te stellen bij politie, bedrijfsvereniging, en de fiscus (FIOD).

De KNJV in het nauw

Op 18 september, Ned. Jager no. 19, verscheen er weer een advertentie, nu met de tekst: „Worrell is weer bezig". Met telefoonnummer. Wie dit nummer belde kreeg een reeks verdachtmakingen aan het adres van Worrell te horen in onvervalst Gelders

accent.

Worrell schakelde hierop advocaat Mr. V.d. Molen in. Deze schreef aan de KNJV een brandbrief. Hij liet hierin dóórschemeren dat, indien de KNJV deze kwestie nog steeds op zijn beloop liet (het was inmiddels 7 maanden later, zonder dat de KNJV ook maar iets ondernomen had in verband met de gemelde jachtwetovertreiding) hij zelf juridische stappen tegen Sleeking zou ondernemen.

Worrell: „Toen zat de KNJV natuurlijk in het nauw. Die moesten wat gaan doen, voordat deze kwestie aan de grote klok hing." Het resulteerde uiteindelijk in een bijeenkomst in het bureau van de KNJV in Amersfoort op 29 oktober.

„Dit gebeurde op mijn uitdrukkelijk verzoek. Als ik nou zo'n kwaad geweten had, dan had ik daar niet om verzocht, mijn vuile was buiten te hangen" aldus Worrell. „Ik ben daar met mijn advocaat naar toegegaan. Sleeking was daar ook met een raadsman. Toen heb ik het daar in Keulen horen donderen, tot mijn stomme verbazing zei men, met de papieren op tafel (ook het jachtoverzicht): - „Ach, wat geeft dat nou, voor één keer -."

Worrell vervolgt: „Nou weet ik het niet meer!! Dat is dan de KNJV, die voorstaat - Mensen hou je aan het spelletje, zodat er geen kritiek op de ganzejacht kan komen - . Maar de eerste de beste die helemaal „buiten de pot piest", en die dat zelfs zwart-op-wit toegeeft, daarvan wordt gezegd: „Ach, wat geeft dat nou?" „Als niemand het maar gezien heeft." Deze reactie kwam van Oosterbaan en Grijs (resp. directeur en voorzitter van de KNJV. FH).

JACHTOVERZICHT SEIZOEN 1985-1986 W. WORRELL				
Behorende bij het schijven D.D. 23/1-86 AAN W. M. WORRELL te ZWAAG				
D A T U M	EENDENJACHT TABLEAU	HAZENJACHT TABLEAU	GANZENJACHT VAN HET TABLEAU	GANZENJACHT VAN ACHTER EEN LANDHEK TABLEAU
16 AUG. '85	11 eenden		Met LOKSEAL	ZONDER LOKSEAL
31 " "	11 " "			
21 Sept. "	10 " "			
26 okt. "	1 SMIEKE 2 BALINGEN			
27 Nov. "			70 KOLGANZEN	
4 Dec. "			13 " " " " " "	MERENDEEL VAN SLUICINGSEIJD
11 " "				Nihil
0 JAN '86				1 KOLGANZ
15 " "				Nihil
20 Nov. '85	2 EENDEN	1 HAAS Met Goudert Lopers		
TOESAAL:	37 EENDEN Met 3 Geweren incl. WORRELL	1 HAAS Met 3 Geweren incl. WORRELL	27 GANZEN TOESAAL. (1 KOLGANZ) Met 4 Geweren incl. WORRELL	Met 2 Geweren Aangezien WORRELL Met 10 Geweren in de KLUB in een 1/2 vele hadden AAN het JACHT WAS.

Worrell nu verhit: „Ik vraag me af, waar is de KNJV nu in godsnaam mee bezig. Iemand, die aan alle kanten de jachtwet overtreedt, dus de jacht in diskrediet brengt en dat zelfs erkent, de hand boven het hoofd te houden. Terwijl ik toen met zijn jachtoverzicht en mijn ervaringen met Sleeking naar de politie had kunnen stappen. Ik heb dat toen niet gedaan. Maar ik heb al zovaak gezegd, er is al zoveel ellende en narigheid met jagers onderling, ik hou het binnenskamers. Maar Sleeking wilde anders en is door gegaan. De KNJV heeft hier bewust aan meegewerkt, door beide advertenties te plaatsen (de vakantie van hun vaste advertentiemedewerking is hierbij geen excuus). En tevens deze ernstige jachtwetsovertredingen domweg tolerend. Kijk, dat gaat mij te ver!“. Uiteindelijk heeft Sleeking eieren voor zijn geld gekozen en is de lastercampagne tegen Worrell gestaakt.

Deze affaire lijkt een staart te gaan krijgen in de volgende zaak. Een andere betalende „gast-jager“, ene Pippi Dusseldorp is een juridische procedure begonnen tegen Worrell. Hij voelt zich bekocht, daar hij in 1 seizoen „maar“ 97 ganzen, 51 eenden en 6 hazen geschoten had. Naar zijn idee had hij minstens 600 ganzen moeten schieten. Zo zout had Worrell het zelfs nog nooit gekregen!!

Benieuwd wat de KNJV van zoiets vindt.

Bronvermelding

- TV-uitzending Tros-Dierenmanieren, maart 1987
- Radio-uitzending Voor de Landbouw, 9-12-'86
- KNJV-publicatie: Gedragsregels en weidelijkheidsnormen voor de Nederlandse Jager 1982
- De zaak Peters; De KNJV als eigen rechter Argus 5(2-3)32,33
- Nederlandse Jager (91)3 en 91(19).

Het jachtoverzicht, dat Sleeking aan Worrell stuurde, (foto: F. Hess)

De zaak Peters, een ander voorbeeld

Toen in januari 1980 de ganzenjagers in de Mastenbroekpolder zich realiseerden dat ze het onderwerp waren van uitgebreide waarnemingen van leden van Kritisch Faunabeheer, besloten ze de te verwachten kritiek voor te zijn. In samenwerking met de rijkspolitie ter plaatse (rayon IJsselmuiden, dezelfde meneer die bewust de verkeerde kant op keek tijdens de geweldplegingen van jagerszijde tijdens onze actie van 11 januari vorig jaar) werd in de Telegraaf breed uitgemeten dat de jagers zelf ook al de misstanden gesignaleerd hadden, hiermee tegelijk de nieuwswaarde verhogend van regionaal naar nationaal niveau. Met veel bombarie werd een diepgaand onderzoek aangekondigd. Dit resulteerde in het aanwijzen van een zondebok, de heer Peters. Vrijwel alle geuite kritiek was van toepassing op hem en zijn medejagers (betalende gasten). Peters werd voor de KNJV-ereraad gedaagd.

Maar al te graag vond men (ganze-)jagers bereid tot het afleggen van een voor Peters belastende verklaring. Wellicht was men belust op het

jachtrecht van Peters veld.

De algemene teneur was: De overige jagers in de Mastenbroekpolder treft geen blaam; Peters is de enige schuldige. Dit verbaast niet als men de verklaring van de toenmalige directeur van de KNJV, Th.J. Veen in 1978 beschouwt: „De erencode is een demonstratie naar de buitenwacht. Grove schending van de code wordt door de KNJV scherp veroordeeld, waardoor zal blijken dat het om een enkele jager gaat en niet om jagers in het algemeen“.

Na alle partijen gehoord te hebben, concludeerde de ereraad dat de klacht tegen Peters „gedeeltelijk gegrond“ was. Men verbond er vooralsnog geen concrete maatregelen tegen Peters aan. Toen echter de KNJV zich realiseerde dat er een publicitair voordeel uit een „daad“ tegen Peters te halen was, besloot men hem alsnog te royeren. Dit was 8 maanden later, bij het begin van de ganzejacht. Nu komt het mooiste: Twee jaar later meldt Peters zich weer aan als lid en wordt klakkeloos als zodanig geaccepteerd. Daarmee is de schijnvertoning compleet.

Naar een andere houding van de natuurbescherming

Natuurontwikkeling: meer kansen voor de natuur

Remco Daalder

Wat is natuur nog in dit land? Deze, wat negatieve opstelling overheerst nog altijd de gedachtenwereld van velen, die zich met de Nederlandse natuur bezighouden. Natuurbeschermers klampen zich vast aan reservaten met kleine stukjes van ons oude cultuurlandschap, jagers beweren dat Nederland te klein is voor natuurlijke regulering- en selectieprocessen.

Langzaam worden echter ook andere geluiden steeds duidelijker. Zorg voor de natuur blijkt best samen te kunnen gaan met technologische en economische ontwikkelingen. Bestuurders en planologen blijken bereid te zijn bij inrichtingsmaatregelen meer rekening met de natuur te houden, vaak is dat economisch zelfs zeer verantwoord.

Natuurbouw en natuurontwikkeling zijn de nieuwe termen, gebruik maken van natuurlijke processen in plaats van tegenwerking ervan. Een nieuw perspectief voor de natuurbescherming.

De traditionele natuurbescherming

De traditionele natuurbescherming houdt zich voornamelijk bezig met het beschermen van kleine stukjes oud cultuurlandschap (zoals veenplassen, heidevelden) en echt natuurgebied (zoals de Waddenzee). Dankzij deze bezigheden kent ons land een grote variatie aan landschappen en bijbehorende levensgemeenschappen. Deze benadering heeft dus zeker z'n nut; het is alleen niet voldoende meer.

Reservaten worden aan alle kanten bedreigd, regelmatig valt er weer één ten offer aan stedbouw, wegeaanleg enzovoort.

Willen we de natuur in ons land meer kansen geven, dan volstaat deze defensieve benadering niet meer. De natuurbescherming moet in de aanval. Daarbij moeten de nodige keuzes gemaakt worden: een keuze voor samenwerking met de stuwende krachten in de natuur lijkt het meest voor de hand te liggen. Deze zaak ligt echter niet zo eenvoudig als het lijkt. Een voorbeeld, waar ik later nog uitgebreider op terug zal komen: het plan Ooievaar.

Plan Ooievaar

De uiterwaarden van onze grote rivieren in hun huidige staat zijn menig natuurliefhebber dierbaar. Uitgestrekte, grazige vlaktes, rijke weilanden.

De regelmatige ontgrondingen zijn deze liefhebber dan ook een doorn in het oog, waartegen heftig geprotesteerd wordt.

Deze uiterwaarden zijn echter allerminst natuurlijk. Van nature zou men langs de rivieren namelijk een uitgestrekt landschap van wilgen-populieren bossen, afgewisseld met moerassen en kruidrijke weilanden verwachten aan te treffen. Het plan Ooievaar, een initiatief van een samenwerkingsverband van waterstaatkundigen, landschapsarchitecten en biologen, voorziet in de terugkeer van dit meer natuurlijke landschap. Daarvoor wil men gebruik maken van de kracht van de rivier, de factor extensieve begrazing én van de ontgrondingen.

Door ontgrondingen slim aan te pakken kan de natuur nieuwe kansen worden geboden: meewerken met de natuurlijke en economische krachten dus. Dat kost de natuurbescherming minder energie, en levert op de langere duur meer resultaat.

Maar ja, je zal de natuurliefhebbers de kost moeten geven die aan die prachtige uitgestrekte, grazige uiterwaarden van nu op voorhand de voorkeur geven, en die blijven protesteren tegen elke ontgraving. Natuurbeleving is nu eenmaal subjectief.

Kraaien en weidevogels

Een ander voorbeeld. In het Zuidelijk westerkwartier (Groningen) werd de relatie tussen kraaien en weidevogels ter plekke, uitgeplozen door Bakker (1986). In dit gebied is het aantal weidevogels door intensivering van de landbouw en landschappelijke veranderingen gedaald. Het aantal kraaien is hoog, omdat het landschap (hoge boomsingels) zich daarvoor leent. Wat dan gebeurt, is dat er stevig op kraaien gejaagd wordt en dat elke weidevogel achterna gezeten wordt met een nestbeschermer. Dat jagen op kraaien heeft geen enkele zin. Het gebied is nu eenmaal geschikt voor kraaien, door jacht valt de intraspecifieke concurrentie (een belangrijke dichtheidsregulerende factor bij deze soort) weg, en je houdt evenveel kraaien. (Daarbij blijkt trouwens de invloed van kraaien op het aantal weidevogels hier zeer gering te zijn).

De jagers proberen dwars tegen de natuurlijke krachten in te werken. Even afgezien van verdere ethische en ecologische aspecten is dit te karakteriseren als dweilen met de kraan open. Niet economisch en niet effectief, als men zich tot doel stelt, de weidevogelstand te verhogen.

Wat veel meer kans van slagen heeft, is het benutten (met behulp van graslandgebruikplannen) van marges in de agrarische bedrijfsvoering. De natste percelen (hier de beste weidevogelpercelen) pas laat in gebruik nemen, zodat ze kunnen dienen als

Plan ooevaar: meer ruimte voor reigerachtigen, zoals de roerdomp, in het rivierengebied, (foto: M. Weston)

broedkamers voor de weidevogels (Bakker, 1986). Nestbescherming in de aangrenzende gebieden blijft dan zinnig. Voor de boer geen economisch nadeel, en aan de weidevogels geeft zo'n plan heel wat meer perspectieven dan een blindstaren op nestbeschermers alleen, en het achtervolgen van kraaien.

Meewerken met de natuur

Het meewerken met de natuurlijke krachten, en het rekening houden met economische aspecten en met de marges in het cultuurlandschap, zou dus voor de natuurbescherming met minder inspanning betere resultaten kunnen geven.

Wel moet steeds bedacht worden, dat de natuur geen statisch geheel is met constante aantallen dieren. Als het landschap meer geschikt wordt voor kraaien en minder voor weidevogels, dan krijg je meer kraaien en minder weidevogels. Dat kun je dan wel heel jammer vinden en schieten op alles wat je niet bevalt, maar dat kost veel moeite (voortdurend opboksen tegen de natuur), is niet economisch en ook niet effectief.

Op z'n best hou je op die manier alleen een beeld over hoe „men” graag de natuur ziet, in plaats van een natuur, die zich aanpast aan de omstandigheden. Met continu tegen de natuur inwerken, wat veel jagers nog altijd onder „beheer” verstaan, krijg je slechts een soort veredelde dierentuinen.

Natuurontwikkeling

Zo niet, dus. We zullen moeten proberen om onze maatstaven over hoe de natuur eruit behoort te zien, te versoepelen. Zowel in natuurlijk als in economisch en landschapstechnisch opzicht is het beter om niet tegen de natuur in te werken.

En dan blijken er, in de marges van het cultuurlandschap, vele mogelijkheden voor natuurontwikkeling - laten we dit begrip omschrijven als het scheppen van de randvoorwaarden, waarbinnen de natuurlijke processen, passend bij het landschap, hun gang kunnen gaan - te zijn. De natuur- en milieufederatie Overijssel organiseerde onlangs een studiedag over dit onderwerp. De, naar aanleiding van deze dag, uitgegeven praktijkgids (Driessen e.a., 1987) staat vol met voorbeelden van natuurontwikkeling op kleine schaal. Het scheppen van betere

Ontgrondingen zouden, door zorgvuldig plannen, voor positieve ontwikkelingen gebruikt kunnen worden, (foto: P. Eibers)

leefomstandigheden voor zoogdieren, poel-aanleg voor amfibieën, natuurbeheer bij waterlopen met meervoudige functies, en alles in het cultuurlandschap, op vaak onverwachte plaatsen. Een voorbeeld ter verduidelijking.

Stel, een beek treedt regelmatig buiten z'n oevers en overstroomt aangrenzende landbouwgronden. Er is geen mogelijkheid tot reservaatvorming, en de boeren eisen maatregelen. Een puur landbouwkundige oplossing is profielverbreeding en verdieping. Weg het leuke beekarakter; zo ging het vroeger vrijwel altijd. Een andere oplossing kan zijn het bekaden van de beek, zodanig dat aan de kant van binnentochten een strook van 10-20 meter ontstaat. Geen overstromingen, en binnen de bekading een, door de hoogwaterfrequentie geregelde, afwisseling van bomen, struiken en kruiden, waarbij het beekarakter gehandhaafd blijft. Dat klinkt stukken beter; een oplossing waar ook de boer geen moeite mee heeft. Een hoopvol stemmende uitgave, deze praktijkgids.

Ook hoopvol zijn de geluiden uit de planologische wereld, waar men steeds meer rekening gaat houden met begrippen als ecologische infrastructuur en natuurontwikkeling. Economisch gezien hoeft het namelijk nauwelijks iets te kosten, en het is wel zo aardig voor het landschap. Nu de natuurbeschermers nog, die in deze kwestie wat achteraan lijken te lopen.

Nogmaals Ooievaar

Hoe moeten we die natuurontwikkelingsgedachte nu in het groot zien, dus niet één beek, één wegberm, maar bij een groot, samenhangend gebied?

Hierbij komt opnieuw het plan Ooievaar opduiken. Bij dit plan wordt gebruik gemaakt van de natuurfactor rivier. In dit geval genormaliseerde, vastgelegde rivieren, maar het stromende water is er nog steeds, net als de periodieke overstromingen. Het rivierengebied zelf is momenteel, door overdadig menselijk ingrijpen, geheel los komen te staan van het natuurlijke systeem. Het plan wil de ecologische componenten van

het rivierensysteem, door een actief natuurontwikkelingsbeleid, in hun functionele samenhang herstellen. Dat komt neer op het bij elkaar brengen van de componenten rivierbegeleidend bos, ondiep en diep stromend water en kruidenrijk grasland in de uiterwaarden van vooral de Waal. Dan krijgt het oorspronkelijke riviersysteem een kans. De bijbehorende diersoorten (zwarte ooievaar, kleine waterhoen, grauwe gans, kwak) zullen dan niet lang op zich laten wachten. Bij soorten die tot het systeem behoren maar zich niet meer spontaan kunnen vestigen (bever, eland) moet herintroductie worden overwogen.

In het plan Ooievaar wordt de landbouw teruggetrokken uit de uiterwaarden, en in de kommen geïntensiveerd. Recreatie wordt gepland bij de grote steden en langs de Maas; de uiterwaarden van de Waal worden één groot natuurgebied. Door het hele rivierengebied heen komen tal van kleinere natuurgebiedjes. Ontgrondingen worden als middel voor positieve ontwikkelingen gebruikt, door plaats en diepte nauwkeurig te plannen.

Zwarte ooievaars en bevers langs de Waal? Een zichzelf regulerend natuurlijk systeem? Misschien dat het plan, zo kort geschetst, utopisch klinkt. In het boek "Ooievaar" (de Bruin e.a., 1987) wordt het echter overtuigend en doordacht gepresenteerd. Het boek is te beschouwen als een bron, waaruit tal van ideeën over regionale invulling van zinnig natuurbeleid te halen zijn.

Voor realisering van (onderdelen van) het plan is echter wel een mentaliteitsverandering bij de natuurbeschermers nodig. Steeds maar weer protesteren tegen de vaak onvermijdelijke ontgrondingen heeft als voornaamste resultaat dat de natuurwaarden van die ontgrondingen uiteindelijk nihil zijn.

Een andere mentaliteit

Dergelijke plannen kunnen ook voor andere gebieden opgesteld worden. Voor bijvoorbeeld de Veluwe moet dat niet al te moeilijk zijn; de SKF-grofwildnota (Jansen & van de Veen, 1987) is als aanzet daartoe te

beschouwen.

Voor realisering van zowel groot- als kleinschalige natuurontwikkelingsprojecten is zoals gezegd, een andere natuurbeschermingsmentaliteit dan de traditionele nodig. Rekening houden met landbouw, economie, technologie, en (niet in het minst) natuurlijke processen, aandacht voor het hele ecologische systeem en de drijvende krachten daarin zijn de sleutelbegrippen. Het alleen richten van de aandacht op het behoud van bestaande waarden is niet meer voldoende. De natuurbescherming moet gaan opletten waar de mogelijkheden voor natuurontwikkeling liggen, en bij landinrichtingsprocessen argumenten aandragen voor de onderbouwing van keuzes voor natuurwaarden. De natuurbescherming moet ruimte gaan geven aan nieuwe ontwikkelingen, moet de natuur zelf weer een kans geven door het scheppen van randvoorwaarden, waarbinnen natuurlijke selectie- en reguleringsprocessen verder de dienst uitmaken. Dan konden we in de komende jaren wel eens voor tal van aangename verrassingen komen te staan. Dan is die fatalistische "wat is natuur nou nog"-houding eindelijk verleden tijd. De nieuwe initiatieven, zoals de hier behandelde, verdienen aller aandacht.

Literatuur

- Bakker, N.J. (1986). Kraaien en weidevogels in het zuidelijk westerkwartier. Rapport Milieufederatie Groningen.
 Bruin, D. de et al. (1987). Ooievaar- de toekomst van het rivierengebied. Stichting gelderse milieufederatie.
 Driessen, N. (1987). Natuurontwikkeling in cultuurlandschap-praktijkgids. Natuur en milieu federatie Overijssel.
 Jansen, W. & H.E. van de Veen. (1987). Grofwildbeheer op de Veluwe- een beleidvisie. Rapport Stichting Kritisch Faunabeheer.

Het boek "Ooievaar" is te bestellen door overmaking van f 45,- op girorekening 24 65 801 van de Gelderse milieufederatie, Jansbuitensingel 14, 6811 AB Arnhem. De praktijkgids "Natuurontwikkeling in cultuurlandschap" is te bestellen bij de Natuur en milieufederatie Overijssel, Thorbeckegracht 22, 8011 VM Zwolle; prijs f 15,-.

Hondsdolheid bij vleermuizen

Reinier Akkermans

Hondsdolheid is in Nederland geen onbekende ziekte. In 1974 werd deze ziekte voor het eerst bij wilde dieren geconstateerd. Met name vossen waren het slachtoffer, maar ook zijn enkele hondsdolle dassen en steenmarters gevonden. Soms werden ook huisdieren getroffen, zoals schapen en koeien. Bij vleermuizen was hondsdolheid tot voor kort in Nederland nog een onbekend verschijnsel. In mei 1987 kwam hier verandering in. Toen vond iemand in het Rijsterbosch (Gaasterland) op de grond een zieke vleermuis die, naar later onderzoek uitwees, hondsdol bleek te zijn.

Nieuw

Op Jutland werd in 1985 een vrouw gebeten door een hondsdolle vleermuis. Daarna is men stelselmatig gaan zoeken en zijn meer gevallen van hondsdolheid bij vleermuizen ontdekt in Denemarken en Noord-Duitsland. Langzaamaan heeft het virus zich verspreid naar Scandinavië, Polen en Nederland. Vanaf 1985 zijn ook in Nederland vleermuizen op rabiës onderzocht, met tot voor kort altijd negatief resultaat. Waarschijnlijk is het voorkomen van rabiës bij vleermuizen in West-Europa nieuw en is het niet zo dat de ziekte bij deze diersoort niet werd opgemerkt, omdat niemand er naar keek.

In Nederland is het eerste rabide exemplaar in mei 1987 in Friesland gevonden. Tot 16 juli 1987 zijn 20 exemplaren bekend. De meeste uit Friesland, maar ook uit Overijssel, Noord-Holland en Zuid-Holland (zie kaart). De verspreiding van de ziekte over de rest van het land is waarschijnlijk een kwestie van tijd.

Duvenhagenstam

Van het rabiësvirus zijn een aantal stammen bekend. Het virus dat bij vleermuizen is aangetoond, blijkt niet dezelfde stam te zijn als dat van de rabiës bij vossen in West-Europa. Het hondsdolheidsvirus van vleermuizen behoort tot de „duvenhagenstam”. Deze stam is bekend van vleermuizen in Afrika. In de jaren zestig en zeventig zijn enkele rabide vleermuizen gevonden in havensteden als Hamburg en Bremerhaven. Destijds is hier echter weinig aandacht aan geschonken.

Men oppert de mogelijkheid, dat het virus uit Afrika zou zijn aangevoerd met de verschepping van vruchten uit Zuid-Afrika. Het is bekend, dat met fruit vrij regelmatig uitheemse vleermuizen aan land worden gebracht. Enkele van deze verstekelingen moeten met het virus besmet zijn geweest en dit hebben overgebracht naar inheemse soorten.

Soorten

In Nederland komen 19 soorten vleermuizen voor. Tot nu toe is rabiës alleen bij laatvliegers (18 stuks) en meervleermuizen (2 stuks) aangetoond. Ook in Noord-Duitsland en Denemarken blijken de meeste zieke dieren laatvliegers te zijn. Wel is rabiës daar een enkele maal ook gevonden bij andere soorten, zoals tweekleurige vleermuis, dwergvleermuis, franjestaart, groot-

oorvleermuis, watervleermuis en rosse vleermuis.

Waarom juist laatvliegers vatbaar zijn voor hondsdolheid, is niet bekend. Zelfs is niet geheel duidelijk of laatvliegers echt gevoeliger zijn, of dat het beeld vertekend is. De laatvlieger behoort tot de grotere vleermuissoorten, is vrij algemeen en heeft een landelijke verspreiding. Ze leven dicht bij de mens en hebben een opvallende levenswijze. De andere soorten zijn veel kleiner en/of zeldzamer. De kans een dode laatvlieger te vinden, is daarom groter, dan het vinden van een bijvoorbeeld een rosse vleermuis of een dwergvleermuis. Vooral de kleine soorten, die vaak in boomholten of tussen spouwmuren huizen, zullen niet snel worden gevonden.

Veel onbekend

Onderzoek aan vleermuizen is door hun verscholen leefwijze vaak moeilijk. Bovendien lijken de soorten voor een leek sterk op elkaar, zodat het specialistenwerk is. Ter illustratie: de bosvleermuis is een soort, die leeft in boomholten. Door zijn verscholen leefwijze werd hij eerst in 1981 in Nederland ontdekt, maar vermoedelijk leeft hij hier reeds decennia lang. Toen vleermuiskeners zijn leefgewoonten eenmaal kenden, ontdekten ze hem op veel meer plaatsen en nu blijkt hij in Oost-Nederland niet echt zeldzaam te zijn. Dit voorbeeld toont de moeilijkheid om aan betrouwbare gegevens te komen.

Over de werkelijke omvang van de rabiësepidemie onder vleermuizen zijn geen behoorlijke cijfers voorhanden. Ook is niet bekend welke uitwerking de rabiës op de dieren zelf heeft. Vermoedelijk is de ziekte 100% dodelijk, maar over besmettingskans, eventuele resistentie en dergelijke is weinig zinnigs te zeggen. Ook kan men nu nog niet zeggen in hoeverre de hondsdolheid een extra bedreiging vormt voor het voorkomen van vleermuizen in Nederland.

Veel vleermuissoorten leven in kolonies en alle dieren van een kolonie komen van tijd tot tijd met elkaar in contact. Elkaar likken, poetsen of bijten is niet ongewoon bij dergelijke koloniedieren. Via speeksel en urine wordt het virus overgedragen van het ene dier op het andere. Als er in een kolonie een besmet dier voorkomt, raakt dan de hele kolonie besmet en sterft de kolonie uit? Hoe lang duurt dit ziekteproces (incubatietijd)? Helaas nog veel vragen, waar de wetenschappers het antwoord schuldig

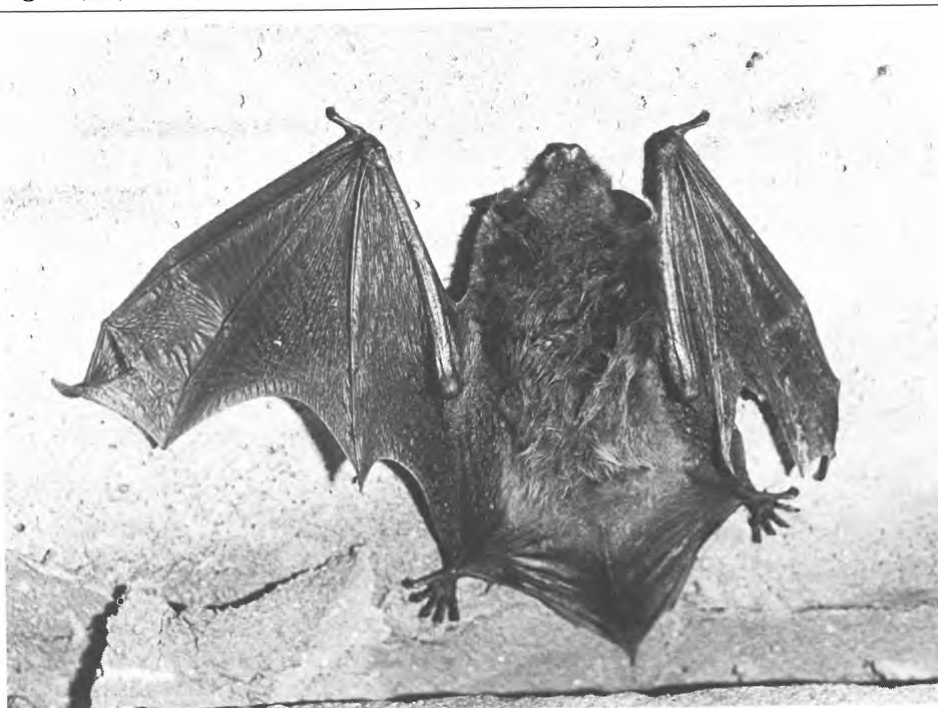
op blijven. Binnen enkele jaren zal men het kunnen zien.

De mens

Bij rabiës wordt vanouds onmiddellijk aan het gevaar voor de mens gedacht. Toen de eerste rabiës bij vossen werd geconstateerd brak een hele hetze tegen deze diersoort uit, omdat velen in de mening verkeerden, dat Nederland door een rampzalige ziekte werd bedreigd. Ook nu hoort men dit soms weer.

Het hondsdolheidsvirus komt meestal het lichaam binnen via wondjes of slijmvliezen. Eenmaal binnen probeert het virus een zenuwbaan te bereiken. Via de zenuwbannen verplaatst het rabiësvirus zich naar rugge-merg en hersenen en gaat zich vermeerderen. De aantasting van de hersenen gaat gepaard met de eerste uiterlijke verschijnselen van de ziekte, zoals verlammingverschijnselen, coördinatiegebrek en bij de mens ook watervrees. Wanneer de hersenen aangetast zijn, dus wanneer de eerste symptomen zich openbaren, is de ziekte voor de mens dodelijk. De tijd tussen infectie en de eerste symptomen (incubatietijd) ligt tussen de 12 en 346 dagen.

De mens is vatbaar voor beide in Nederland voorkomende rabiësstammen, ook voor het duvenhagenvirus. Tot nu toe is in West-Europa één persoon aan dit virustype overleden. Het betreft een Zwitserse vleermuisonderzoeker, die in 1985 in Helsinki stierf aan een besmetting, die hij waarschijnlijk in Denemarken of Noord-Duitsland had opgelopen. Toen was het voorkomen van hondsdolheid bij vleermuizen nog niet bekend. Wanneer men zich direkt na een beet (of besmetting anderszins) onder dokterbehandeling stelt en zich laat vaccineren is rabiës te voorkomen. Een gebeten Deense vrouw werd onmiddellijk ingeënt en heeft de ziekte niet gekregen. Het hondsdolheidsvaccin, dat wordt gebruikt voor vaccinatie na contact met vossen-hondsdolheid, blijkt ook werkzaam te zijn tegen het duvenhagenvirus. Dit betekent, dat wie toch besmet raakt, maar zich onmiddellijk laat vaccineren niets te vrezen heeft. Wie daarentegen afwacht en niets doet totdat de eerste verschijnselen zich openbaren, overleeft het niet.

Meervleermuis. (foto: F. Hess)

Een vleermuisonderzoeker in actie. Pas op, ze kunnen bijten, (foto: F. Hess)

Gevaar?

Wie zich bewust is van besmetting met rabiës kan zich laten behandelen en heeft weinig te vrezen. Een eventueel gevaar zit hem in de kans op besmetting zonder dit te beseffen.

Hondsdolle vleermuizen worden niet agressief en bijterig, zoals soms bij vossen. Ook rabide vleermuizen vallen geen mensen aan en zijn dus niet gevaarlijk voor de mens, mits men er van af blijft. Dit laatste blijkt het probleem te zijn. Mensen vinden een gammele, maar nog levende vleermuis op de grond en rapen hem op. Wanneer men een vleermuis vastpakt is de kans groot, dat hij direkt bijt; gezonde vleermuizen doen dit ook. Gezonde vleermuizen vliegen door de lucht of hangen te slapen op zolders, tussen spauwmuren of in boomholten. Op de grond komen ze eigenlijk nooit, daarmee is elke op de grond liggende vleermuis verdacht. Dus niet aanraken.

Niet alleen mensen, maar ook honden en katten kunnen op de grond liggende vleermuizen vinden en erin bijten of gebeten worden. Vooral katten willen weleens met een vleermuis thuiskomen. Tot op heden is het duvenhagenvirus niet aangetroffen bij roofdieren. Ook in Denemarken, waar het duvenhagenvirus reeds twee jaar voorkomt, is deze vorm van rabiës niet bij katten gevonden. Het vermoeden bestaat daarom, dat roofdieren ongevoelig zijn voor het duvenhagenvirus en door besmetting hiermee geen hondsdolheid ontwikkelen. Mensen

hoeven dus geen gevaar te duchten van hun gezelschapsdieren. Dit in tegenstelling tot de vosseshondsdolheid, waar de kans op besmetting van mensen meestal via hond of kat loopt.

Geen paniek

Vleermuizen zijn wettelijk volledig beschermde dieren. Ze mogen niet gevangen, verontrust of gedood worden. Er is geen enkele reden deze bescherming op te heffen. Wie oplet en verstandig handelt heeft niets van de rabiës te duchten. Waarschijnlijk is de vleermuis zelf het grootste slachtoffer van de huidige rabiësepidemie.

Mensen zijn vaak zo bang als men ze maakt. De rustige berichtgeving van overheidswege en de zorgvuldige wijze van voorlichting, hebben tot nu toe voorkomen, dat er in Nederland een anti-vleermuisstemming ontstaat. Door paniek en overspannen gedrag ontstaan allerlei angstreacties, die de vleermuizen extra bedreigen, zoals doodslaan of opruimen van kolonies. Voor de vleermuis zou daarmee de klok weer worden teruggezet naar de tijd, dat hij onbeschermd was en de mensen door onwetendheid bang voor deze soort waren.

Vos/Vleermuis

De huidige wijze van optreden van de overheid staat dan ook in schrille tegenstelling tot het optreden in 1983/1984 bij de rabiësepidemie onder vossen in Zuid-Limburg. Tegenwoordig met de jagersvereniging werd destijds door de ambtenaren van de toenmalige Directie Faunabeheer een ware angstpsychose gekweekt, die resulteerde in veel dode vossen zonder dat het probleem werkelijk werd aangepakt. Jagers grepen de hondsdolheid aan als argument om zoveel mogelijk vossen te doden, terwijl men wist dat afschot van vossen niet van invloed was op het verloop van de epidemie. Alle informatie, die men verspreide, benadrukte het gevaar. Het probleem is toen uit onkunde en onwil sterk opgeblazen. Met de destijds beschikbare kennis had men veel angst bij het

publiek kunnen voorkomen.

Het grote verschil in aanpak tussen de twee rabiësepidemieën heeft waarschijnlijk te maken met het feit, dat de vleermuis geen bejaagbare diersoort is, zodat er geen jagers, maar biologen bij betrokken zijn. Biologen hebben in het algemeen een betere kennis van de ecologie en zijn sneller geneigd gevaren te relativiseren. Bovendien hebben biologen geen belang bij een eventuele jacht op vleermuizen, zoals jagers bij de jacht op vossen. Dit willen schieten stond toen de meest adequate oplossing, het vaccineren, in de weg.

De opstelling rond de vleermuizen toont aan, hoe het ook kan en hoeveel meer er wordt bereikt. Mocht er weer een epidemie van rabiës onder vossen uitbreken. Dan hebben overheid en jagers hopelijk iets geleerd.

Literatuur

- Akkermans, R.W., 1984. Hondsdolheid een „gemaakt” probleem. *Argus* 9(1).
 Bekker, J.P., 1987. Vleermuizen rabiës. *Lutra* 30(1).
 Glas, G.H., 1986. Atlas van de Nederlandse vleermuizen 1970-1984. *Zoölogische Bijdragen* 34. RMNH, Leiden.
 Mackenzie, D., 1987. New bat rabiës linked to South African fruit. *New Scientist* 113(1533).

Vleermuis gevonden?

- Wie op de grond een levende vleermuis vindt, moet het dier niet aanraken. Gezonde vleermuizen zitten niet op de grond: het dier is verdacht. Mogelijk kan de vleermuis zonder aanraken in een emmer opgescheept worden, zodat er geen gevaar voor andere mensen meer bestaat. Vervolgens dient men het Ministerie van Landbouw en Visserij te bellen, telefoon 070-792920 of het NMF-kantoor in de provincie te verwittigen. Daar krijgt men te horen, wat met de vleermuis te doen.

- Dode vleermuizen nooit met blote handen aanraken. Wel kan men het dier met handschoenen aan oprapen en in een goed afsluitende plastic zak stoppen en meenemen. Goed handen wassen en vervolgens dient men het bovenstaande telefoonnummer te bellen. Ook bellen wanneer men het dier heeft laten liggen.

- Bent u door een vleermuis gebeten (of hebt u het dier met de handen aangeraakt), dan de wondjes goed uitwassen met water en zeep en desinfecteren met alcohol of jodiumtinctuur. Ga daarna direkt naar een huisarts. Deze weet hoe verder te handelen en of eventueel vaccinatie nodig is. Daartoe is het belangrijk dat het betreffende dier bewaard is gebleven.

- Hebt u vleermuizen op zolder of tussen de spauwmuren zitten, dan is er waarschijnlijk niets aan de hand en zijn het hoogstwaarschijnlijk gezonde dieren. Enkele dode dieren in een kolonie zijn niet ongewoon, maar voor de zekerheid niet met blote handen aanraken. Ook nu is het verstandig het bovenstaande telefoonnummer te bellen en de vleermuizen te melden.

Vogels van Berkheide

Veranderingen in de broedvogelbevolking in het duingebied Berkheide

Gerrit van Ommering & Theo Verstrael

Het tot voor kort nauwelijks bekende duingebied Berkheide lag jarenlang in de schaduw van de beroemde naburige gebieden Meijndel en de Amsterdamse Waterleidingduinen. Terwijl daar in de 70-er jaren het beheer steeds nadrukkelijker werd afgestemd op de grote aanwezige natuurwaarden, kon de waterwinning in Berkheide ongehinderd uitbreiden ten koste van vele ha kostbaar duinterrein, konden rekreanten gaan en staan waar ze wilden en konden jagers ongestoord schieten op alles wat bejaagbaar was. Om te proberen aan deze wantoestanden een einde te maken werd in 1975 de Werkgroep Berkheide opgericht. Haar eerste taak was het bekendmaken van de in het gebied aanwezige natuurwaarden, waarvoor inventarisaties van o.a. planten en vogels werden gestart. Door daarnaast tevens actie te voeren tegen verdere aantastingen en te pleiten voor een betere planologische bescherming en een beter natuurbeheer heeft de werkgroep er aan bijgedragen dat Berkheide weer bekend werd als waardevol duingebied, dat bescherming verdient en nodig heeft (1).

Het duingebied Berkheide.

In dit artikel wordt ingegaan op de veranderingen in de broedvogelbevolking en de oorzaken daarvan. De basis hiervoor is het vogelonderzoek van de Werkgroep Berkheide in de jaren 1976-1985. Daarnaast is gebruik gemaakt van oudere gegevens, vooral van de Katwijkse Vogelwacht over de jaren 1954-1976 (2). Het vogelonderzoek wordt uitgebreider besproken in het boek „Vogels van Berkheide” (3); daarin komen overigens ook de niet-broedvogels aan de orde.

Berkheide strekt zich uit van Katwijk tot de Wassenaarse Slag en meet ca. 1.000 ha. Het ligt op het grondgebied van de gemeenten Katwijk en Wassenaar en wordt beheerd door 5 instanties (zie figuur 1):

- Staatsbosbeheer (SBB): grootste deel van Berkheide (ca. 700 ha), grotendeels in eigendom.
- Hoogheemraadschap van Rijnland: de zeereep;
- N.V. Leidsche Duinwater Maatschappij (L.D.M.): enkele verspreid in het terrein liggende delen, vooral plassen en kanalen, van totaal 100 ha (deels eigendom);
- Defensie: munitie-opslagplaats en radarstation, totaal ca. 50 ha;
- Gemeente Katwijk: de Pan van Persijn (ca. 50 ha);

Na jarenlang niets aan natuurbeheer te hebben gedaan droeg de Dienst der Domeinen in 1977 het beheer van Berkheide over aan SBB. Het gebied verkeerde toen in ontredderde staat: overal vergraven stukken duin (totaal ca. 120 ha!), volledig stukgetrapte hellingen door de ongecontroleerde recreatie, een grote verstoring van de fauna door eierrapers en lospende honden en een zeer intensieve jacht. Bovendien waren en plannen voor de aanleg van 10 km (!) draineerleiding ten behoeve van de waterwinning.

Nadat de aanvankelijke inrichtingsdrift van de nieuwe beheerder enigszins was ingedamd zijn verschillende maatregelen genomen die de natuur weer een gelegenheid tot herstel gaven. De wilde recreatie werd aan banden gelegd, honden moesten in het broedseizoen worden aangelijnd en er werd een „rustgebied” in het zuidoosten gekreëerd. Bovendien werd van meet af aan toezicht gehouden op naleving van de toegangsvoorwaarden.

Door deze maatregelen is de situatie ten aanzien van de recreatie inmiddels sterk verbeterd, maar de waterwinning vormt nog steeds een grote bedreiging. Door de L.D.M. wordt zeer voedselrijk water vrijwel ongezuiverd in plassen en kanalen geïnfilterd om, na zuivering via het duinzand, te worden gewonnen in puttenreeksen, draineerleidingen en (open) winningskanalen. De grote voedselrijkdom van het inlaatwater veroorzaakt een enorme veruiging van de oevers met vooral Brandnetels. Tevens veroorzaakt de grote voedselrijkdom het regelmatig „dichtslaan” van de bodems van de plassen. Om weer water te kunnen winnen moet een plas dan worden drooggezet: de ondoorlatende bovenste bodem kan dan worden afgeschoven. Het waterpeil in de plassen en kanalen wordt volledig bepaald door de waterbehoefte waardoor de waterstand een zeer onnatuurlijk verloop kent ('s winters laag, 's zomers hoog).

Het broedvogelonderzoek

De broedvogels zijn geïnventariseerd volgens de zg. uitgebreide territoriumkarteringsmethode (zie 4) met enige kleine wijzigingen. Deze methode is gebaseerd op het in kaart brengen van territorium- en broedgedrag van broedvogels, aangevuld met broedpaarlocalisering of bepaling van het aantal broedgevallen van soorten die geen duidelijk territoriaal gedrag vertonen. Van de

Wulp: spectaculaire toename na het terugdringen van de recreatie, (tekening: Ruud Cuperus)

eenden wordt ook het broedsukses bepaald.

Het gebied is opgedeeld in 19 kavels van gemiddeld 50 ha. Aan elk kavel moeten gedurende het broedseizoen (begin maart - half juli) tenminste 9 ochtendbezoeken met minimaal 1 week tussenruimte worden gebracht. Bovendien dienen enige avondbezoeken te worden gebracht. In kavels met open water worden van april tot juli enkele simultane watervogeltellingen georganiseerd voor het bepalen van het aantal broedparen en het broedsukses van eenden.

Gedurende de onderzoeksperiode (1976-1985) zijn 5 kavels ieder jaar geïnventariseerd; in die kavels hebben zich ook de grootste veranderingen in het landschap en de vogelbevolking voltrokken. De overige kavels zijn gedurende 3-9 jaar onderzocht.

Broedvogels

Voorzover bekend hebben er in deze eeuw 115 soorten vogels in Berkheide gebroed. Gedurende de periode 1976-1985 zijn er 99 soorten als broedvogel vastgesteld, waarvan 17 soorten nieuw waren voor het gebied. Hieruit kunnen 2 dingen worden afgeleid. Ten eerste blijkt dat Berkheide een bijzonder waardevol broedgebied voor vogels was en nog steeds is; ten tweede is het duidelijk dat de vogelbevolking grote veranderingen heeft ondergaan: sinds 1976 zijn 33 soorten niet meer als broedvogel in het gebied vastgesteld. Onderstaand wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen.

Vogels en vegetatie

De samenstelling van de vogelbevolking wordt in eerste instantie bepaald door de vegetatie. (Goede landschapsbeschrijvingen van Berkheide op vegetatiekundige grondslag zijn te vinden in 5 en 6). Vooral de laatste 10-15 jaar zijn er belangrijke veranderingen in de begroeiing opgetreden. Zo is het aandeel van (vooral Duindoorn-) struvelen fors toegenomen ten koste van meer open begroeiingen, wat het gevolg is van het stringente vastleggen van de duinen, de naweën van de myxomatose-uitbarsting onder de konijnen in het begin van de jaren '50

Figuur 1. Berkheide met enige namen. In het kader de ligging van Berkheide in de kuststrook.

en de eutrofiëring van het duin door het voedselrijke infiltratiewater. Daarnaast kregen veel struwelen steeds meer een boskarakter door het verder uitgroeien (natuurlijke suksessie). Omdat veel veranderingen in de vogelbevolking een gevolg zijn van deze vegetatieveranderingen, is het handig voor een bespreking van de ontwikkelingen om de vogels in te delen in een aantal groepen met eenzelfde biotoopvoorkeur. De volgende zes groepen worden onderscheiden (met tussen aanhalingstekens de „roepnaam“):

1. broedvogels van permanent open water („watervogels“);
2. broedvogels van moerassen („moerasvogels“);
3. broedvogels van duingraslanden, onbegroeide terreinen, (korst-)mos- en duinroosvegetaties en het mozaïeklandschap („open duin vogels“);
4. broedvogels van struwelen, bosranden en half-open landschappen („struweelvogels“);
5. broedvogels van bossen („bosvogels“);
6. overige broedvogels (soorten zonder duidelijke biotoopvoorkeur en soorten die voornamelijk op bebouwing zijn aangewezen).

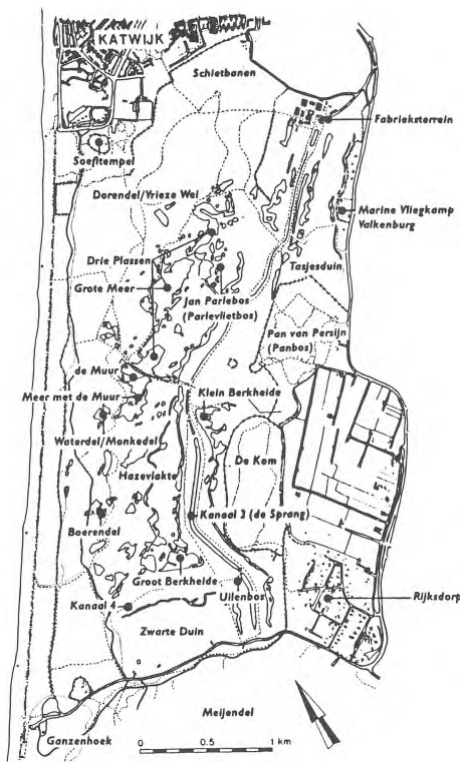
Trends

Onderstaand wordt per soortengroep ingegaan op de ontwikkelingen: hoeveel en welke soorten zijn verdwenen, achteruitgegaan, (ongeveer) gelijkgebleven, vooruitgegaan of nieuw verschenen (zie tabel 1). Ook wordt ingegaan op de oorzaken voor de veranderingen. De trends zijn alleen bepaald voor soorten, die gedurende minstens 5 jaar achtereen in het gebied hebben gebroed (regelmatige broedvogels). Voor het bepalen van de trend is gekeken naar de gegevens uit de periode 1976-1985; onder de verdwenen broedvogels zijn alle soorten opgenomen die sinds 1976 niet meer (regelmatig) in het gebied als broedvogel werden vastgesteld. In de rij i/? zijn de soorten opgenomen die hoogstens incidenteel hebben gebroed of waarvan de trend niet kon worden bepaald door gebrek aan gegevens.

Alleen die soorten waarbij sprake is van een opvallende voor- of achteruitgang of van opvallende aantallen komen in onderstaand overzicht aan bod.

Watervogels

Hoewel duinen van nature voor ca. eender-

de deel vochtig zijn, zijn natuurlijke duinmeren altijd zeldzaam geweest. Door de infiltratie van rivierwater ontstond dan ook een nieuw isotop: plassen met permanent open water. Vele, voordien niet in de duinen broedende, soorten watervogels kwamen hier op af. In Berkheide gaat het om 14 soorten, waarvan 12 regelmatige broedvogels. Alleen de wilde eend kwam voor de start van de infiltratie in 1940 in het terrein voor (in flinke aantallen). De overige soorten hebben het gebied pas kunnen koloniseren nadat geschikte plekken waren ontstaan in en langs de infiltratieplassen en de door het stijgen van het grondwater ontstane kwelplassen.

Van de nieuwkomers onder de eenden verschenen de grondeenden (slobeend, bergeend en kraakeend) het eerst op het toneel. De duikeenden (kuifeend en tafeleend), die afhankelijk zijn van een verder ontwikkeld ecosysteem in het water, verschenen pas ca. 20 jaar na de aanvang van de infiltratie.

De aantallen broedparen liepen van veel soorten flink op. Enkele maxima: kuifeend 149, kraakeend 62, slobeend 60, wintertaling 25, bergeend 41. Ook van de overige watervogels werden hoge aantallen broedparen bereikt; enkele maxima: dodaars 13, fuut 31, waterhoen 77, meerkoet 192.

De meeste soorten bereikten deze maxima rond 1980, waarna voor 5 van de 12 soorten regelmatig broedende watervogels een daling inzette. Het gaat hierbij vooral om de aan kwelplassen gebonden soorten, zoals winter- en zomertaling en slobeend. Als we echter niet alleen naar de aantallen broedparen kijken maar ook naar het broedsukses, dan blijkt dat ook veel van de (meer) aan infiltratieplassen gebonden soorten het tegenwoordig moeilijk hebben.

Deze teruggang in zowel het aantal broedparen als het broedsukses zette in kort nadat

de vos in het gebied was verschenen (7). In jagerskringen werd dan ook direct de vos als (enige) schuldige aangewezen. Hoewel vossen inderdaad nesten en broedende vogels prederen, wordt het grootste deel van de achteruitgang waarschijnlijk veroorzaakt door andere factoren. Zo zijn veel kwelplassen dichtgegroeid of, als gevolg van een intensievere winning, in het broedseizoen permanent drooggevalen. Bovendien is er sprake van onnatuurlijke peilfluctuaties en worden plassen steeds frequenter in het broedseizoen drooggezet. Hierdoor vindt niet alleen directe verstoring van broedvogels en jongen plaats, maar moet ook de ontwikkeling van het ecosysteem in het water na iedere schoonmaakbeurt weer opnieuw beginnen. Bovendien treedt verrijking en afkalving van de oevers op, die daarvoor steeds minder geschikt worden als broedplaats voor veel watervogels.

Moerasvogels

Deze groep omvat 17 soorten, waarvan 10 regelmatige broedvogels. Hiervan zijn 5 soorten (=50%) vooruitgegaan en zijn 3 soorten (=30%) achteruitgegaan of verdwenen. Van de rietvogels zijn er 2 (kleine karekiet en bosrietzanger) steeds vooruitgegaan door het ontstaan van steeds meer geschikt biotoop in (vooral) de kwelplassen. De sprinkhaanrietzanger en de rietgors hebben kunnen profiteren van een flinke uitbreiding van de duindoornstruwelen rond de plassen. De waterral is achteruitgegaan, door het al genoemde dichtgroeien en droogvallen van kwelplassen. De afname van het paapje komt overeen met het landelijke beeld (8). Verdwenen is de watersnip, die echter nooit erg talrijk is geweest in Berkheide.

Open duin vogels

Het open duin is het meest karakteristieke duinlandschap en deze groep omvat dan ook een groot aantal bijzondere soorten. In deze groep, die 25 soorten omvat, vinden we echter de grootste achteruitgang, zowel relatief als absoluut. Van de 21 regelmatige broedvogels zijn er 14 (=67%) verdwenen of achteruitgegaan, terwijl slechts 1 soort (=5%) is vooruitgegaan. Verdwenen zijn griel, bontbek- en strandplevier, steenuil, velduil, nachtzwaluw, grauwe klauwier en geelgors door een of meer van de volgende factoren: de toegenomen recreatiedruk, het rigoreus vastleggen van het duin, het dichtgroeien van het open duin met struwelen, het door de waterwinning verloren gaan van het vroeger zo fraaie Jan Parlebos en het verdwijnen en versnipperd raken van geschikt biotoop door aanleg van waterwinwerken.

Ook de achteruitgang van een zestal soorten is aan een veelheid van factoren te wijten. De veldleeuwier en de graspieper zijn door vermosing en verstruiking uit het middenduin verdwenen en komen nu alleen nog in het meer open buitenduin voor, waaruit zij echter plaatselijk door de aanleg van nieuwe paden ook zijn verdreven. De oeverzwaluw, die is aangewezen op de wanden van stuifkuilen, is sinds '81 uit het gebied verdwenen doordat nagenoeg alle stuifplekken zijn vastgelegd. De Kievit, die foura-

geert op de slikkige en grazige oevers van plassen maar vaak op enige afstand van het water broedt, gaat sterk achteruit als gevolg van het droogvallen en vervolgens verruigen van kwelplassen, de onregelmatige waterstandsschommelingen en de verstruiking van het middenduin. Voor de kleine plevier vormen de duinen van nature geen broedgebied, ook niet bij aanwezigheid van stuifplekken. Deze soort kwam alleen tot broeden op plekken waar vergravingen voor de aanleg van infiltratieplassen hadden plaatsgevonden. Over het verdwijnen van deze soort sinds '83 hoeven we dan ook niet te treuren.

De enige soort die is toegenomen is de wulp, die dankzij het sterk verbeterde recreatiebeheer spectaculair is toegenomen van ca. 4 paar in 1977 tot ca. 30 paar sinds 1984 (zie ook 9).

Struweelvogels

Met de groep struweelvogels, die 15 soorten (waarvan 14 regelmatige) broedvogels omvat, lijkt het goed te gaan. Zes soorten zijn vooruitgegaan (=40%), terwijl de rest ongeveer is gelijk gebleven. Duidelijk is wel, dat het deze groep sinds 1976 voor de wind is gegaan. Sommige soorten zijn in 10 jaar tijd spectaculair in aantal toegenomen, zoals de volgende voorbeelden illustreren: braamsluiper van ca. 5 naar ruim 30, nachtegaal van ca. 50 naar ca. 120, fitis van ca. 300 naar ruim 600, tortelduif van ca. 14 naar ruim 30 territoria.

Toch dreigen ook voor een aantal soorten uit deze groep problemen te komen bij een verdergaande verstruiking. Soorten als ransuil en groene specht hebben immers naast beschutte nestplaatsen ook open plekken nodig voor het fourageren, en die zijn steeds meer aan het verdwijnen.

Bosvogels

Het bepalen van de ontwikkelingen van de bosvogels wordt bemoeilijkt door het feit dat het enige echte bosgebied van Berkheide, de Pan van Persijn, veel minder goed is onderzocht. Daarom zijn relatief veel (18 van de 34) soorten uit deze groep in de tabel opgenomen onder de categorie incidentele broedvogels/trend onbekend.

Net als voor de struwelen geldt ook voor de bossen, dat een grote oppervlakte verloren is gegaan door de aanleg van waterwinwerken. Wat dit voor gevolgen heeft gehad voor de bosvogels van Berkheide is nog wel enigszins bekend, omdat het Jan Parlebos de dans is ontsprongen tot in de tijd dat de Katwijkse Vogelwacht het gebied inventariseerde (2). Daardoor weten we dat in ieder geval soorten als torenvalk, holenduif, grote lijster, spotvogel, grauwe vliegenvanger en wiewaal voor 1976 in het middenduin in aantal achteruit zijn gegaan of daar zelfs als regelmatige broedvogel uit zijn verdwenen. Dankzij een inventarisatie van de Pan van Persijn in 1955 (10) weten we bovendien, dat een aantal bosvogels daar is afgenomen of zelfs verdwenen nadat het gebied voor (drukke) recreatie werd opengesteld, terwijl in hetzelfde rapport over de Roek wordt vermeld: „vrijwel alle nesten uitgeschoten”.

Desastreuze invloed van de aanleg van waterwinwerken in beeld gebracht: kwelpasje bij de Drie Plassen voor en na de uitbreiding van kanaal 6. (foto's: Edwin Hüge)

De oorzaak voor het verdwijnen van deze soort uit Berkheide is hiermee duidelijk.

Sinds 1976 is het met deze groep vogels echter goed gegaan. Van de 16 regelmatige broedvogels uit deze groep zijn er 5 (=31%) vooruitgegaan, wat te maken heeft met het uitgroeien van struwelen en het ouder en dus afwisselender worden van bestaande bosjes en bossen. Hoewel het gebied voor de grote holenbroeders, zoals bosuil en grote bonte specht, nog verre van optimaal is door gebrek aan natuurlijke nestholten, zijn een aantal kleine holenbroeders, zoals kooienpimpelmees, duidelijk vooruitgegaan.

Vooraf dankzij een sterk verminderde jachtdruk, sinds in 1981 een wat minder schietgrage jachttopzichter de scepter overnam, zijn de vlaamse gaai en de ekster fors in aantal toegenomen: de eerste van 6 in '81 naar 27 in '84, de laatste van ca. 15 tot aan '81 naar 55 in '85. Hoewel het aantal broedparen van de zwarte kraai nog niet is toegenomen, zijn de aantallen zwerfende en niet-broedende paren wel beduidend gestegen, mogelijk een voorbode van een uitbreiding van deze soort. De toename van deze soorten is verheugend, omdat daardoor ook de nestgelegenheid toeneemt voor soorten die (verlaten) nesten van kraaiachtigen prefereren of nodig hebben, zoals ransuil, torenvalk en boomvalk en mogelijk in de toekomst sperwer en buizerd.

Overige broedvogels

Van de 7 regelmatige broedvogels van groep 6, die in totaal 10 soorten omvat, zijn 6 soorten ongeveer gelijk gebleven terwijl alleen de turkse tortel, die tijdens zijn verovering van Nederland de kust pas laat heeft bereikt, is toegenomen.

Samenvatting broedvogels

Wanneer we de ontwikkelingen van alle soortgroepen tezamen bekijken, zien we dat van de 80 soorten regelmatige broedvogels waarvan we iets van de trend kunnen zeggen, er 24 (=30%) zijn achteruitgegaan of verdwenen, terwijl 19 soorten (=24%) zijn

voortgegaan of verschenen. De balans lijkt daarmee op het eerste gezicht aardig in evenwicht, maar bij nadere beschouwing blijken er toch onrustbarende ontwikkelingen aan de gang te zijn: de tendenzen tot voor- of achteruitgang zijn zeer ongelijk over de verschillende groepen vogels verdeeld.

Van de aan vochtige biotopen gebonden soorten (de water- en moerasvogels) zijn enkele „droge” soorten voortgegaan, maar bij de meeste „natte” soorten zien we een achteruitgang in aantallen en broedsukces. Het voor de duinen zo kenmerkende en tegelijk zo kwetsbare open duinlandschap dreigt steeds meer haar karakter te verliezen. Acht van de elf regelmatige voormalige broedvogels behoren tot deze groep. Alleen bij de vogels van hoger opgaande begroeiingen (struweel- en bosvogels) overheerst de laatste tijd een positieve tendens, maar de verliezen ten opzichte van de tijd voor de infiltratie zijn vermoedelijk zeer aanzienlijk.

Twee jaar later

Hierboven werden de ontwikkelingen geschetst tot en met 1985. Inmiddels zijn we twee jaar verder, waarin weer een ernstige aanslag op het gebied is gepleegd: de vervanging en uitbreiding van een bestaande puttenreeks en de aanleg van een nieuwe draineerleiding, waarvoor de werkzaamheden tot ver in het broedseizoen werden uitgevoerd. Hierdoor is niet alleen weer een gaaf stuk duinterrein vergraven, maar bovendien zijn hierdoor nagenoeg alle, voor veel water- en moerasvogels belangrijke, kwelplassen in de noordelijke helft van het gebied verdwenen. De resultaten van de broedvogelinventarisatie van 1987 zullen ongetwijfeld laten zien dat dit ernstige gevolgen heeft voor veel vogelsoorten.

De toekomst

Vele van de hiervoor geschetste ontwikkelingen in de broedvogelpopulatie zijn ongewenst. Zonder tegenmaatregelen zullen de-

ze ontwikkelingen niet alleen ongestoord doorgaan, maar nog verder worden versterkt door de plannen die verschillende instanties op stapel hebben staan.

De situatie rond de waterwinning is het meest bedreigend. Als gevolg van jarenlang wanbeleid (ongezuiverd slootwater direct naar de nazuivering voeren en vandaar in het leidingnet!), wat pas in 1986 werd ontdekt en onmiddellijk verboden door de Inspectie Volksgezondheid, kampt de L.D.M. nu met akute en grote capaciteitsproblemen. De problemen dreigen nu te worden afgewenteld op de natuur in Berkheide, want de L.D.M. wil de problemen grotendeels oplossen via verdere intensivering van de oppervlakte-infiltratie door de aanleg van nieuwe winningsmiddelen. Hiervan zullen niet alleen omvangrijke vergravingen in de fraaiste droge delen het gevolg zijn, maar dreigen bovendien de laatste en belangrijkste kwelgebieden voor water- en moerasvogels verloren te gaan.

Daarnaast bestaan er plannen voor de aanleg van een ca. 100 ha groot golfbanen-complex in het noorden van Berkheide en voor het afgraven van een hoog duin met een bijzondere „zeedorpen-flora” (zie 5) bij Katwijk ten behoeve van een voetbalveld.

Uiteraard zijn deze plannen volstrekt onaanvaardbaar voor de werkgroep en zullen zij met kracht worden bestreden. In de visie van de werkgroep dient de toekomstige ontwikkeling van Berkheide te worden gericht op de versterking van de rol van natuurlijke processen in het terreinbeheer. De betekenis van Berkheide als broedgebied voor moerasvogels en vogels van het open duin kan dan worden versterkt met behoud van de betekenis als broedgebied voor struweel- en bosvogels. Daartoe moeten de volgende maatregelen worden genomen:

Waterwinning:

- stopzetten van verdere uitbreiding en intensivering van de oppervlakte-infiltratie;
- zo spoedig mogelijk voorzuiveren van het inlaatwater;
- geen schoonmaakwerkzaamheden van de infiltratieplassen in het broedseizoen;

- realiseren van een meer natuurlijk waterpeilbeheer (hoge winterstand, geleidelijke daling van maart tot augustus);
- op langere termijn vervanging van de oppervlakte-infiltratie door minder schadelijke waterwinmethoden (m.n. diepinfiltratie), waardoor herstel van het oorspronkelijke duinmilieu mogelijk wordt (regeneratie).

Recreatie:

- tegengaan van verdere versnippering van het gebied;
- handhaven van goede controle op naleving van toegangsvoorwaarden;
- stimuleren van natuurgerichte en duingebonden recreatie en saneren van overige recreatie (zoals het toeristentreintje).

Jacht:

- onmiddellijke beëindiging van alle plezierjacht;
- alleen beheersjacht voorzover dit nuttig en effectief is, geen nadelige bij-effecten heeft en geen andere methoden beschikbaar zijn. Dit houdt in de praktijk dus in plaatselijke bestrijding van exoten, verwilderde katten en honden en in bepaalde gevallen van konijnen.

Verstuivingen:

- plaatselijk toestaan en eventueel bevorderen van verstuivingen;
- terughoudendheid betrachten bij inplanten van Helm.

De beste kans om deze maatregelen ten uitvoer te brengen ligt in de aanwijzing van Berkheide als Beschermd Natuurmonument krachtens de Natuurbeschermingswet. Daarbij zal veel afhangen van de houding van SBB. Tot nu toe wachtte SBB voortdurend nieuwe aanslagen af om ze vervolgens te moeten gedogen. Als beheerder dient SBB echter het voortouw te nemen in het voorkomen van verdere ingrepen en dient het initiatieven te nemen voor maatregelen ten behoeve van het natuurbeheer. Hiervoor kan reeds een eerste aanzet worden gegeven door een goed beheersplan te ma-

ken. Hieraan wordt al jaren door SBB gewerkt zonder dat er echter veel schot in komt. Gezien de grote natuurwaarde van het gebied en de aard van de bedreigingen is een voortvarender aanpak dringend gewenst.

Bovendien moet het gebied nu eindelijk eens afdoende planologisch worden beschermd in de bestemmingsplannen van Katwijk en Wassenaar; vooral de laatste gemeente is tot nu toe voortdurend in gebreke gebleven. Daarnaast moet het „Lange Termijnbeleid voor de Drinkwatervoorziening” van de provincie Zuid-Holland worden uitgewerkt. Berkheide moet worden beheerd op de enige wijze die volkomen recht doet aan zijn grote betekenis: als waardevol natuurgebied.

Literatuur

- Salman, A.H.P.M., 1986. Tien jaar Werkgroep Berkheide. Duin, 9 (1): 5-7.
- Katwijkse Vogelwacht (1954-1976). (Onder verschillende titels vermelde „jaarverslagen” over Berkheide over 1954 tot 1976). In: Jaarverslagen van de Vereniging tot bescherming van vogels Den Haag en omstreken.
- Ommering, G. van & T.J. Verstrael, 1987. Vogels van Berkheide. Tien jaar vogelpopulatie-onderzoek in het duingebied Berkheide. Werkgroep Berkheide, Leiden/Stichting Publicatiefonds Duinen, Leiden.
- Hustings, M.F.H., R.G.M. Kwak, P.F.M. Odam & M.J.S.M. Reijnen (red.), 1985. Natuurbeheer in Nederland, deel 3: Vogelinventarisatie. Pudoc, Wageningen/Vogelbescherming, Zeist.
- Doing, H., 1974. Landschapsoecologie van de duinstreek tussen Wassenaar en IJmuiden. Med. L.H. Wageningen 74-12.
- Bakker, T.W.M., J.A. Klijn & F.J. van Zadelhoff, 1981. Nederlandse kustduinen: landschapsoecologie. Pudoc, Wageningen.
- Mulder, J.L., 1982. De Vos in de duinen. Duin 5(2):26-30.
- Grotenhuis, J.W. & B.L.J. van Os, 1986. Sterke achteruitgang van het Paapje *Saxicola rubetra* in Drenthe. Limosa 59(5):57-60.
- Haar, B.J.M. ter & G. van Ommering, 1983. Sterke toename van de Wulp in Berkheide. Duin 6(4):3-7.
- Versluys, M., B. de Groot & P. Nijhoff, 1955. De Pan van Persijn. Voorlopig verslag van de natuurwetenschappelijke en recreatieve aspecten van het Panbos bij Katwijk (ZH). Den Haag.

In het onlangs verschenen boek „Vogels van Berkheide” worden de resultaten van het vogelpopulatie-onderzoek, waarover ook dit artikel handelt, uitvoerig behandeld. Naast inleidende hoofdstukken over het studiegebied zelf en het gebruik ervan, bevat het boek van zowel broedvogels als niet-broedvogels soortenbeschrijvingen, waarin op tal van ecologische aspecten wordt ingegaan. Een voorbeeld van zorgvuldig, goed uitgewerkt vogelonderzoek. De aanschaf van het boek is dan ook aan te raden, temeer daar de prijs/kwaliteitsverhouding zeer gunstig ligt.

Redactie

G. van Ommering & T. Verstrael: Vogels van Berkheide. Uitgave van de werkgroep Berkheide en Stichting publicatiefonds duinen, 1987. 212 pagina's. Prijs f 25,- (f 19,50 voor donateurs van de Stichting Duinbehoud). Te bestellen door overmaking van dit bedrag + f 5,- verzendkosten op gironummer 3877722 t.n.v. werkgroep Berkheide, Leiden, onder vermelding van „Vogels”.

Een kritische beschouwing van de argumentatie van jagers Door jacht meer dieren

Hugh P. Gallacher

Robert W. Loftin is vogelkundige en filosoof. In de tweede hoedanigheid is hij verbonden aan de universiteit van Noord Florida, waar hij onder andere milieu-ethiek doceert. In 1984 publiceert hij in het Amerikaanse tijdschrift *Environmental Ethics* een artikel, dat getiteld is „The Morality of Hunting”. Hierin stelt Loftin dat het schieten van bij voorbeeld een eend rechtvaardigbaar is omdat dit leidt tot „de produktie van nieuwe eenden en andere levensvormen”. Een utilistisch argument.

Niemand heeft een groter belang bij bacon dan het varken. Als niemand varkensvlees at, zou het varken niet eens bestaan. En net zoals het varken profiteert van menselijke eetlust, zo ook profiteert het wild van menselijke jachtlust, aldus Robert Loftin. Zou niemand jagen, dan zou het wild ook niet bijzonder beschermd worden. Misschien zou het zelfs uitsterven, zoals zovele soorten waarin de mens geen belang stelt, zijn uitgestorven. Maar gelukkig zijn jagers speciaal geïnteresseerd in dieren waarop zij graag willen schieten en ook graag willen *blijven* schieten. Daarom beschermen zij het wild. Het jachtwild vormt het kapitaal, waarvan slechts de rente wordt geïnd.

Waarom

Ik jaag, ik zal jagen, ik jaagde zo graag. Waarom of ik jaagde? werd me gevraagd.

Waarom ik gejaagd heb? Waarom of ik jaag?

Ik jaagde alleen om te hebben gejaagd.

Broer

(De Nederlandse Jager 1980)

Men hoeft niet eens het werkwoord „jagen” te vervangen door „moorden” om te zien dat deze dichterlijke rechtvaardiging van het jagen schromelijk tekort schiet. Klaarblijkelijk kan Broer niet goed zeggen waarom hij jaagt. Anderen kunnen dat wel. Zij geven argumenten waarom jagen goed is, redenen waarom jagen moet - althans: mag. Hugh Gallacher houdt de diverse argumentaties kritisch tegen het licht. In de volgende nummers van Argus komen achtereenvolgens aan de orde: filosofische, anthropologische, biologische, psychologische en praktische redeneringen. In dit nummer wordt een utilistische redenering onder de loupe gelegd.

Rentmeesterschap

Het beeld van de jager als verstandig rentenier sluit aan bij de gedachte die in Nederland vooral bij degenen die een christelijke religie toegedaan zijn leeft, de gedachte van de mens als rentmeester. De mens bezit de schepping niet, doch hij heeft van de rechtmatige eigenaar de opdracht gekregen haar te beheren. Hij mag dus het kapitaal niet aantasten. Hij mag wél de rente besteden, maar toch altijd met als oogmerk het behoud en de versterking van het kapitaal. Als aan het einde ter tijden de eigenaar zijn bezit komt opeisen, moet de rentmeester in goede staat kunnen teruggeven hetgeen hem is toevertrouwd.

Biotoopbescherming

De rentenierende jager van Robert Loftin zorgt ervoor, dat de wildstand niet wordt aangetast. Daartoe beschermt hij de biotopen van de betreffende soorten: „The only way to preserve the game is to set aside habitat for the species”.¹ De jager is een biotoopbeschermer.

De jager onderhoudt zijn jachtveld, zo heette het in vroegere publicaties. Door aanplant van bomen en struiken, door zaaien en maaien van kruidachtige planten, door het verstrekken van kunstmatige broedgelegheid (in eendenkorven), voer (bijvoeding, wintervoeding) of het aanleggen en onderhouden van wildweiden en wildakkers, verschaft hij het jachtwild voedsel en dekking. Daarnaast weert hij rustverstoringen en bestrijdt hij stropers en predatoren. Tegenwoordig hult de jager zich liever in de taal van de bioloog en noemt hij zichzelf „biotoop-verbeteraar”. Zo heeft de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging begin dit jaar in samenwerking met het Ministerie van Landbouw de brochure *Biotoopverbetering* uitgegeven. „Door middel van biotoopverbetering kan men de draagkracht van een biotoop vergroten”, zo verklaart de schrijver B. Peeters. „Er zullen dan meer dieren in een bepaald gebied kunnen leven. Bovendien kan bijvoorbeeld het broedsucces vergroot worden, hetgeen uitzetten van dieren overbodig maakt. Over het algemeen kun je zeggen dat biotoopverbetering tot gevolg heeft, dat een levensgemeenschap een grotere hoeveelheid soorten gaat omvatten en/of een groter aantal individuen per soort”.

Martelaren

Door de bemoeienissen van de biotoopbeschermende jager in zijn jachtveld komen er in dat terrein meer dieren te leven. De jacht leidt dus niet tot minder dieren, maar juist tot meer. En niet alleen kunnen dit dieren zijn die tot het jachtwild worden gerekend,

Jagers hebben de plicht zich te rechtvaardigen voor het uit plezier doden van dieren. (foto: F. Dekkers)

maar ook dieren die behoren tot niet-bejaagbare soorten. De gehele natuur profiteert dus van de jacht. In zekere zin - zo zegt Robert Loftin - kunnen wij de dieren die vallen onder het geweer, beschouwen als martelaren. Zonder hun dood zouden de natuurliefhebbers niet slagen in hun streven de natuur te behouden. „De dieren die (soms met pijn en angst) sterven”, merkt Loftin op, „sterven voor een doel, ook al zijn zij zich daarvan niet bewust”. „Their death should be seen as a sacrificial act in the best sense - hun dood moet gezien worden als een daad van opoffering in de beste zin van het woord.” Dientengevolge is volgens Loftin, de jacht een goede zaak: haar te verbieden, zou waarschijnlijk resulteren in een onoverkomelijk verlies aan leefomgeving voor bejaagbare en onbejaagbare soorten. Iedere eend die geschoten wordt, leidt tot produktie van nieuwe eenden en van andere levensvormen. Afschaffing van de jachtsport zou het verlies betekenen van een machtige politieke pressiegroep, die werkzaam is voor het heil van de natuur.

Utilistische redenering

Aldus wordt de sportjacht verdedigd op (zoals Loftin het noemt) utilistische gronden. In het woord „utilisme” herkennen wij het Engelse woord „utility” voor *nut*. Of jacht als goed dan wel als slecht moet worden aangemerkt, wordt bepaald door het antwoord op de vraag of jacht nut afwerpt. De redenering luidt dus: *jacht is nuttig* uit oogpunt van natuurbescherming (vanwege de biotoopverbeterende maatregelen die jacht met zich meebrengt) *en daarom is jacht goed*. Het doel van dit opstel is na te gaan in hoeverre deze utilistische redenering sluitend is. Ik ga dus niet in op de aard en de omvang van de zogenaamde biotoopverbetering die jagers willen aanbrengen. Ik ga voorbij aan de vraag of de door jagers bepleite „biotoopverbetering” (die toch een eenzijdige bevoordeling van enkele buitsoorten beoogt) eigenlijk niet een nog verdere verstoring van het ecosysteem teweeg-

De jager als beheerder van het agrarisch landschap? (foto: F. Hess)

brengt en de natuurlijke regulatiemechanismen niet nog erger frustreert dan in het cultuurlandschap reeds het geval is. Ik zwijg over het feit dat ook in Nederland nog steeds havikken en buizerden worden doodgeschoten en vergiftigd, en dat eksternesten (ook als zij bewoond zijn door uilen) worden doorschoten. Ik sluit ook de ogen voor het feit, dat (mede) door jachtsport heel wat diersoorten zijn uitgeroeid.² En tenslotte spreek ik mijn twijfel niet uit of in Nederland jagers wel zo'n machtige politieke pressiegroep ten behoeve van de natuurbescherming vormen als Robert Loftin meent: de natuurbescherming in ons land is vanouds een beweging van middleclass stedelingen die bezorgd zijn om de kwaliteit van natuur en landschap. De min of meer „machtige” pressiegroepen in Nederland zijn Vogelbescherming, Natuurmonumenten, Natuur en Milieu en (jazeker) Kritisch Faunabeheer - jagers spelen in die organisatie hooguit een marginale rol.

Al deze *feitelijke* zaken staan op dit moment buiten beschouwing. Ik richt mijn aandacht op de *logische* vraag of de redenering „jacht is nuttig en daarom is jacht goed” geldig is.

Tegenvoorbeelden

Wil een redenering als zodanig geldig zijn, dan mag er niets tegen in te brengen zijn. Er mag niet iets zijn dat nuttig is, maar niet goed. Alles wat nuttig is, moet ook goed zijn. Ook al is maar één tegenvoorbeeld mogelijk, dan reeds is bewezen dat de redenering in haar algemeenheid niet op gaat. De vraag is dus of ik iets kan aanwijzen dat wel nuttig is, maar toch niet goed.

Lodewijk XIV was één der meest beruchte absolute monarchen in Frankrijk. Hij is de verdediger en grondvester van het regiem dat adel en geestelijkheid zo'n bevoorrechte positie verschafte ten opzichte van het beroorde en uitgebuite volk. De Franse revolutie was er voor nodig om aan deze toestand een einde te maken. Toch heeft zijn heerschappij ook goede dingen teweeggebracht: Lodewijk hield van wetenschap en kunst. In 1666 liet hij de Académie des Sciences oprichten. Hij stichtte scholen en academies voor schilders, beeldhouwers en architecten. Van al het fraais dat zijn regiem bracht, kunnen wij nu nog genieten. Zo beschouwd heeft de heerschappij van Lodewijk XIV „nut” gehad voor de ontwikkeling van de

Europese cultuur. Maar was zijn heerschappij daarom goed? Kunnen wij ondanks zoveel schoonheid die hij heeft nagelaten, het leed vergeten van „de gewone man” die het geld moest opbrengen van Lodewijks hang naar pracht en praal? De heerschappij van de Zonnekoning heeft ontegenzeggelijk vruchten afgeworpen, was in die zin van het woord „nuttig”, maar goed was zij niet.

Zo zijn er heel veel nuttige handelingen aan te wijzen (de bouw van piramides, het openleggen van Noord Amerika door de kolonisten, het ontginnen van woeste gronden, het intensiveren van de veehouderij, enz.), die toch gepaard gaan met uitbuiting, repressie, vernietiging en leed, en dus beslist niet onverdeeld goed zijn. En nog niet zo heel lang geleden reden in Duitsland de treinen op tijd, werden prachtige autobanen aangelegd en was er een bloeiende oorlogsindustrie, „dank zij” een regiem dat zelfs duivels was van aard.

Wie wil aantonen, dat iets goed is, kan dus niet volstaan met te wijzen op het nut. Nut maakt de betreffende handeling nog niet goed, nut alléén is onvoldoende. Dientengevolge is de redenering „jacht is nuttig en daarom is jacht goed” ongeldig.

Structuur

Is het eigenlijk wel juist om een redenering ongeldig te noemen op grond van tegen-voorbeelden?

Om duidelijk te maken dat dit inderdaad een verantwoorde aanpak is, moeten we de structuur van een redenering in beschouwing nemen. Een redenering loopt uit op een conclusie, op datgene wat de spreker/schrijver aangetoond wil hebben. In Loftins geval luidt de conclusie: „jacht is goed”. Een conclusie komt nooit zomaar uit de lucht vallen, immers, waarom zouden wij haar zonder slag of stoot aanvaarden? Een conclusie is altijd een enigszins controversiële bewering en die moet daarom onderbouwd worden. De onderbouwing wordt geleverd door één of meer „premissen” (argumenten). Die premissen moeten zó gekozen worden dat wie de premissen aanvaardt, onherroepelijk ook aan de conclusie vast zit. Alleen dan noemen we de redenering (het geheel van premissen en conclusie) logisch geldig. Een redenering die ontsnappingsruimte biedt, waarvan de premissen niet noodzakelijkerwijs tot aanvaarding van de conclusie leiden, is ongeldig. Zo'n redenering zou eventueel nog wel min of meer „aannemelijk” kunnen zijn, maar daar blijft het dan bij - haar overtuigingskracht is gebrekkig.

Hoe luiden de premissen van Loftins redenering? Eén van de premissen is ongetwijfeld de herhaaldelijk uitgesproken bewering dat jacht nuttig is. Maar er is nog een tweede premisse nodig om de sprong te maken van „nuttig” naar „goed”. Hoe Loftin dat doet, vertelt hij niet met zoveel woorden, maar het kan niet anders dan dat hij (impliciet) van mening is dat alles wat nuttig is, ook goed is. Wanneer we deze tweede - algemene - premisse voorop zetten, en de eerste - meer specifieke, op de jacht betrekking hebbende - premisse laten volgen (zoals in de logica gebruikelijk is), dan krijgen we het volgende schema:

premissie 1:	Alles wat nuttig is, is goed
premissie 2:	Jacht is nuttig
<hr/>	
conclusie:	Jacht is goed.

De horizontale streep tussen de premissen en de conclusie betekent dat deze redenering logisch geldig is. Er is geen speld tussen te krijgen: wie premisse 1 als „waar” accepteert en tegelijkertijd premisse 2, kan niet anders dan óók de conclusie als „waar” te aanvaarden. Daar is geen ontkomen aan.

Tot zover kunnen wij Loftin volgen. Echter: is het wel terecht om beide premissen als waar te accepteren? Premisse 2 hebben wij voorlopig voor lief genomen. Hoewel ik mij kan voorstellen dat er velen zijn die betwijfelen of jacht nuttig is, heb ik Loftin het voordeel van de twijfel gegeven en heb ik voorsnog met hem ingestemd. Laten wij er nu eens van uit gaan dat jacht nuttig is. Premisse 1 daarentegen deugt van geen kant. Zelfs de meest welwillende lezer van Argus kan toch niet in ernst geloven dat alles wat nuttig is, goed is! Op deze premisse heb ik dus mijn pijlen gericht. Vandaar dat ik in

de vorige paragraaf voorbeelden gaf van handelingen die wel nuttig maar niet goed waren.

Mij kan dus niet verweten worden dat ik appels met peren vergelijk omdat ik een redenering over de jacht van ongeldigheid beticht onder verwijzing naar Lodewijk XIV en nazi-Duitsland. Met mijn voorbeelden heb ik laten zien dat de eerste premisse in zijn algemeenheid onwaar is en niet geaccepteerd kan worden. Hij zal dus geherformuleerd moeten worden: sommige handelingen die nuttig zijn, zijn ook goed. Echter, in deze ware, afgezwakte, vorm is de premisse krachteloos geworden en niet meer in staat zijn werk te doen:

premissie 1:	Sommige handelingen die nuttig zijn, zijn ook goed
premissie 2:	Jacht is nuttig

Hieruit kan natuurlijk nooit meer op een dwingende wijze geconcludeerd worden dat jacht goed is, want hoe weten wij zo zeker dat jacht onder de „sommige” handelingen valt die in premisse 1 worden bedoeld? Als sommige nuttige handelingen goed zijn, dan zijn er kennelijk ook nuttige handelingen die slecht zijn. Met andere woorden: met premisse 1 kan men twee kanten op - de conclusie kan luiden dat jacht goed is, maar voor hetzelfde geld kan zij luiden dat jacht slecht is.

De redenering van Loftin is derhalve ongeldig omdat de conclusie niet noodzakelijkerwijs voortvloeit uit (twee) ware premissen.

Kievitseieren-rapen

Logisch gezien deugt dus de utilistische verdediging van de jachtsport niet. Maar, gegeven het feit dat jagers haar toch vaak in stelling brengen, kunnen wij haar wél als uitgangspunt voor verdere gedachtenwisseling nemen. Als namelijk jagers zich laten voorstaan op hun natuurbeschermingskwaliteiten, dan kunnen wij, natuurbeschermers, hen daarop aanspreken.

Ter verduidelijking van wat ik bedoel, maak ik een klein zij stapje naar het rapen van kievitseieren. In de discussie over het voor en tegen is de laatste tijd een verschuiving merkbaar. Vroeger werd door de voorstanders naar voren gebracht dat de eerste eieren van de Kievit eigenlijk te vroeg gelegd werden en daarom best konden worden weggenomen, waarna het vervolglegsel juist veel grotere overlevingskansen had. Tegenwoordig wordt deze argumentatie haast niet meer gehoord: de resultaten van wetenschappelijk onderzoek naar het reproductiesucces van de Kievit zijn kennelijk toch doorgedrongen. Maar een nieuw argument doet de ronde: het rapen van kievitseieren is een goede zaak want vergroot de betrokkenheid van de bevolking bij het wel en wee van de Kievit. De beoefenaren van de „sport” van het zoeken en rapen van kievitseieren zijn (zo luidt het argument) als geen ander gemotiveerd om na afloop van de eierraapperiode de kievitte te gaan beschermen. Zij steken stokken in de grond om de boer op de aanwezigheid van nesten te attenderen,

plaatsen nestbeschermers om vertrapping door het vee te voorkomen en adviseren de boer over het gebruik van wildredders bij het maaien en over aangepaste maaimethoden - dit alles onder de titel „nazorg”. En inderdaad schijnt de nazorg hier en daar vruchten af te werpen en het broedsucces van de Kievit (misschien ook zelfs van andere weidevogels) erdoor bevorderd te worden. „Eierrapen is dus goed want nuttig voor de bescherming van de Kievit”.

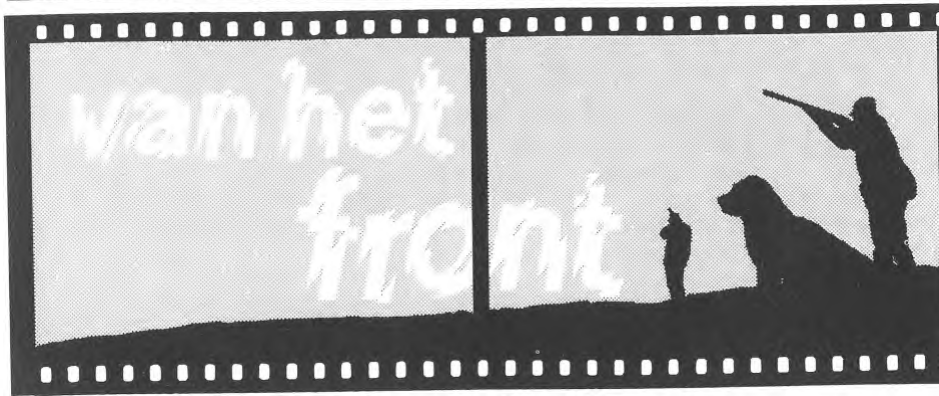
De lezer herkent het utilistische argument en weet inmiddels waarom de redenering ongeldig is. Maar vogelbeschermers kunnen de eierrapers wel houden aan hun pretenities. Indien de eierrapers zich erop laten voorstaan door nazorg de weidevogelstand te verbeteren, dan moet dit in de praktijk blijken. Ik zou daarom graag zien dat vogelbeschermers samen met eierrapers onderzoek zouden doen in terreinen mét en terreinen zonder nazorg, zodat vastgesteld wordt of nazorg inderdaad bevorderlijk is voor kievitte en voor welke vogelsoorten eventueel nog meer. En op welke wijze het positieve effect van nazorg kan worden vergroot. En ook kunnen vogelbeschermers en eierrapers samenwerken als het gaat om praktische weidevogelbescherming. Wellicht komen door deze gezamenlijke inspanningen de eierrapers er nog eens achter dat het óók lonend is kievitte te beschermen als je ze niet van hun eieren berooft - en dan is er toch veel gewonnen.

Hoewel ik niet zo naïef ben te denken dat eierrapers - laat staan jagers - in een oogwenk bekeerd kunnen worden, geloof ik toch dat het goed is hen als het ware te confronteren met hun eigen argumenten. Jagers die pretenderen dat zij zulke goede natuurbeschermers zijn, moeten dan maar eens laten zien wat zij bereid zijn te doen voor werkelijk bedreigde dieren als Wezel, Hermelijn, Otter, Das, Korhoen, Kraanvogel, Zwarte Stern, Oeverzwaluw, IJsvogel, Kerkuil, Lepelaar, enz. En als zij zich laten voorstaan op biotoopverbetering, moeten zij met hun wildackers maar eens anders doen dan klaver, aardperen en bladkool inzaaien en ook eens denken aan zeldzame akkerkruiden en planten die bevorderlijk zijn voor een rijke entomofauna.

Duidelijk moet zijn, dat óók natuurbeschermende jagers blijven en dus niet ontslagen zijn van de plicht zich te rechtvaardigen voor het uit plezier doden van dieren. De utilistische redenen kunnen zij daarvoor niet gebruiken.

1 „De enige manier om het wild te behouden, is leefruimte voor de soort te reserveren” (R.W. Loftin; „The Morality of Hunting”, *Environmental Ethics* 6/3 (1984): 241-51-p.248).

2 Hoewel het uitsterven van diersoorten veelal een complex proces is, waarin verschillende factoren een rol spelen, kan van de volgende soorten gezegd worden dat bejaging één der hoofdoorzaken is geweest van de achteruitgang en uiteindelijke verdwijning van die soort: Trekduif (*Ectopistes Migratorius*), Roze-kop eend (*Rhodonessa caryo phyllacea*), Blauwbok (*Hippotragus leucophalus*), Quagga (*Equus quagga*) en Heidehoen (*Tympanuchus cupido*). Bejaging is de hoofdverantwoordelijke voor de dramatische achteruitgang van: Eskimowulp (*Numenius borealis*), Bison (*Bison bison*) en de Arabische oryx (*Oryx leucoryx*). (J.M. Edington & M.A. Edington, *Ecology, Recreation and Tourism*, Cambridge 1986, pp. 51-4).

De Rotganzen- en Roekenkwesie: de Raad van State spreekt zich uit

Remco Daalder

In de vorige Argus (87/2) kon u al lezen, dat de Raad van State op verzoek van de Stichting Kritisch Faunabeheer en Vogelbescherming, de ministeriële vergunningverlening voor de jacht op roeken en rotganzen heeft geschorst. Onlangs publiceerde de raad haar uitspraak. Uit deze publicatie blijkt, welke overwegingen bij het schorsingsbesluit de doorslag gaven.

Regeling vergunningverlening

Het ministerie van Landbouw en Visserij heeft, in het kader van de EG-vogelrichtlijn, de regeling vergunningverlening voor jacht op vogels in het leven geroepen. Met behulp van deze regeling kan de minister vergunningen leveren voor het afschieten van in de bijlagen genoemde vogelsoorten (waaronder roek en rotgans). Vergunningen mogen alleen dan verleend worden, als de belangen van landbouw, bosbouw, viskwekerij, volksgezondheid, openbare veiligheid of inheemse flora en fauna ernstig risico lopen te worden geschaad, en als er (naar het oordeel van de minister) geen andere bevredigende oplossing dan schieten bestaat.

Voor roek en rotgans wilde het ministerie afschotvergunningen afgeven, omdat men vond dat er ernstige schade aan gewassen optrad, en omdat men geen andere bevredigende oplossing zag.

Overwegingen

De Raad van State was van mening, dat in de ministeriële besluiten te weinig gegevens stonden, om een oordeel te kunnen vellen over het economische belang van de door roek en rotgans veroorzaakte schade. Om het belang vast te stellen moeten de schadegegevens, per bedrijf, gerelateerd worden aan de opbrengst.

De rotganzen in de Terschellinger polder zijn voorlopig weer veilig. Voor hoelang? (foto: P. Eibers)

Dat was niet gebeurd.

Verder vond de Raad, dat niet is aangetoond dat de jacht met het geweer effectiever is dan andere verjaagmethoden. Bij de rotgans valt volgens de Raad uit de tot nog toe verrichte, beperkte onderzoeken geen merkbaar verschil op te maken tussen de verschillende gebruikte verjaagmethodes. Bij de roek is aangetoond dat weergave van angstkreten buiten het broedseizoen een effectieve verjaagmethode is. Binnen het broedseizoen laten roeken zich nergens door verjagen (zie Argus 87/1).

Braks speelt een raar spelletje met de ganzen, (foto: F. Hess)

Uitspraak van de Raad

Ervan uitgaande, dat bij de EG-vogelrichtlijn en de regeling vergunningverlening de bescherming van vogels voorop moet staan, besloot de Raad tot schorsing van de ministeriële besluiten. Dit op grond van de volgende vaststellingen:

- Door het ministerie is niet aangetoond, dat de geleden landbouwschade van economisch ernstige aard is;
- Er is niet aangetoond dat de jacht met het geweer effectiever is dan andere verjaagmethoden.

KORT NIEUWS

Natuurbeheer/Recreatie

Is een natuurgebied te combineren met een recreatieterrein?

Ja hoor, zeggen de Nederlandse jagers. Laat ons onze gang maar gaan.

Wij zorgen ervoor dat er voldoende wild is. Hier leggen we een voerakkertje aan, daar verzorgen we wat kaalslag. We zorgen ervoor dat het geen troep wordt, want die natuur maakt er maar een rotzooi van. Zo kunnen de mensen konijnen zien, en reeën, en zwijnen, op de plaatsen die wij daarvoor uitgezocht hebben. Bijna net zo mooi als in de dierentuin, toch! „Waar je niets doet gaat alles naar de bliksem“, zo zegt jachtopziener Kutterik in de Nederlandse Jager, en geeft daarmee te kennen een diepe minachting voor de natuur te bezitten.

Is een natuurgebied te combineren

met een recreatieterrein?

Ja hoor, zeggen de Zweden. Laat de natuur z'n gang maar gaan. In het nationaal park Angsö bijvoorbeeld, een natuurgebied van 75 ha vlakbij Stockholm, met een forse recreatiedruk. Geen verbodsborden, geen prikkeldraad, geen rasters. Een bos dat zich al ruim een eeuw zonder enig menselijk ingrijpen ontwikkelt. Uitgestrekte bloemenweiden, een rijk vogelleven. „Mensen zitten het ene jaar veel op een bepaalde plek, en het volgende jaar weer op een andere, dat regelt vanzelf en de natuur herstelt zich weer“ zegt opzichter Andersson, die

daarmee te kennen geeft eerbied voor de natuur en de medemens te hebben.

De ANWB ging in Angsö kijken, en concludeerde: „het kan blijkbaar: natuurbescherming en druk recreatief gebruik samen, zelfs zonder kostbare voorzieningen en maatregelen." Maar ja, daar is wel een andere instelling voor nodig dan de wildakkertjes-mentaliteit van de gemiddelde Nederlandse jachttopziener/jager. „Als je mensen vertrouwen geeft, dan pakken ze dat echt wel op" aldus de Zweed Andersson. Wat meer vertrouwen in mens én natuur zou ook in Nederland geen kwaad kunnen.

Bronnen:
- De Nederlandse Jager 1987(13):314-315
- Recreatie en Toerisme 1987(2):55

Vissen met loodjes is nu in Engeland verboden, (foto: P. Eibers)

De één z'n lood is de ander z'n dood

Zoals de meeste Argus-lezers wel zullen weten, levert een hoog gehalte loodkorrels in de bodem van waterrijke gebieden, een flink aantal dode watervogels op. Die loodkorrels in de bodem komen daar niet zomaar: het zijn vooral de activiteiten van plezierjagers, sportvissers en schietsporters, die ze daar brengen.

Onderzoek in Engeland en Amerika wees uit dat het bij de door loodkorrels veroorzaakte watervogelsterfte om gigantische aantallen kan gaan: in Amerika sterven elk jaar 23 miljoen watervogels door loodvergiftiging. Bij een Brits onderzoek werd aangetoond, dat in sommige gebieden in Engeland 50% van de dood gevonden knobbelzwanen vergiftigd waren door verspeelde visloodjes (zie Argus 84/4).

In Engeland heeft men nu het besluit genomen om daar wat aan te gaan doen. Het is daar voortaan verboden om bij het vissen nog loodjes te gebruiken. De vogelbeschermers hebben samen met de Nationale Sportvissersfederatie een brochure uitgegeven om het hoe en waarom van dit verbod uit te leggen, en aan te geven welke alternatieven er voor visloodjes zijn. Voorwaar, een kranige aanpak van het loodprobleem, en een voorbeeldige samenwerking tussen natuurbeschermers en pleziervissers. Jammer dat men niet gelijk de plezierjagers en de schutters aanpakte, maar goed, het begin is er.

In ons land gaat zoiets heel anders. Aan de onderzoeken uit het buitenland hecht men weinig waarde, en de voortdurende roep om maatregelen vanuit de natuurbescherming vindt men alleen maar lastig. Men gaat nu eerst een „inventariserend onderzoek naar de

hoeveelheid lood in het milieu op basis van beschikbare kennis, aangevuld met enquetes" verrichten. Dit onderzoek wordt bekostigd door het ministerie van Landbouw en Visserij, en begeleid door een commissie waarin we een flinke scheut vissers en schieters vinden.

De zaak lijkt toch zo simpel. Loodkorrels in de bodem geven dode watervogels; gebruik milieuvriendelijke alternatieven voor lood, en je hebt minder dode watervogels, en minder gezeur van de natuurbescherming. Eindelijk een milieukwestie die met wat goede wil snel aan te pakken is. Maar nee, eerst maar weer een inventariserend onderzoek dat de nodige tijd zal gaan kosten, en waarvan de resultaten naar alle waarschijnlijkheid op vele verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Er zullen nog vele watervogels sterven voor Nederland het Engelse voorbeeld zal volgen (als dat ooit al zal gebeuren, tenminste).

RD

Das & Boom doet zich zelf de das om

Dit jaar viel het jagersbolwerk Exel bij Lochem de eer te beurt de twee-jaarlijks Game Fair te herbergen op 16 en 17 mei. Deze manifestatie staat in het teken van jachtpropaganda en commercie.

Veel stands met wapens, jachtbenodigdheden, terreinwagens, hengelsportartikelen en jachtreizen. De natuurbescherming was nadrukkelijk afwezig.

Des te opvallender was de aanwezigheid van de vereniging Das & Boom, die zich inzet voor het behoud van kleine marterachtigen en hun leefgebieden. Das & Boom hield zich op in dezelfde tent als de KNJV en de Nederlandse Vereniging van Bunzingjagers. Deze laatste vereniging bestaat uit zo'n 70 bunzingvangers, hoofdzakelijk afkomstig uit Friesland. Deze jagers trekken 's nachts het veld in, om met hond en spade elk jaarlijks zo'n 20 tot 40 bunzingen te vangen.

Hierbij staat „sport" voorop, zoals uit hun voorlichtingsstencil blijkt: Het jagen en het samenspel met de hond vormt de aantrekkelijkste kant van de bunzingjacht. Het is een vorm van bloedspoor. Voorzitter Kruihof zei in het

NRC nog wel: „We vangen ze natuurlijk niet tot de laatste weg, want dan kunnen we ons zelf wel opdoeken." (-).

Dat ook de KNJV kleine marterachtigen geen goed hart toedraagt, zal niemand verbazen. De jager ziet deze dieren als concurrenten. Immers, naast muizen en woelmuizen staan op het menu van deze roofdieren ook fazant, patrijs en konijn. Dieren die jagers zelf graag doden. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat de KNJV zich in de Jachtraad op het standpunt stelde dat jacht een overwegend positieve invloed uitoefende bij het beheer van kleine roofdieren. Men doelde hierbij op het nut van opsporing, bemachtigen en/of doden, als bijdrage in het onderzoek voor wat betreft voorkomen en gedrag van deze soorten. Een vergelijking dringt zich op met de „wetenschappelijke" walvisjacht van IJsland en Japan.

Toch was het jagers wereldje blij met de aanwezigheid van de vereniging Das & Boom een die zich juist inzet voor de bescherming van marterachtigen. Das & Boom werd geëerd met een bedrag van f 2.000,- uitgereikt door europarlementariër F. A. Wijsenbeek. Dit cadeautje was bijeengesprokkeld door de stichting Game Fair, de KNJV en de liberale fractie in het europarlement. Dit gebaar en de aanwezigheid van Das & Boom, werd breed uitgemeten tegenover de pers. Dit alles onder het motto: „Ziet u wel, wij zijn zo erg nog niet." Jammer dat Das & Boom zich hiervoor laat gebruiken. De beste en meest oprechte vrienden van de das en aanverwanten zitten toch echt bij de natuurbescherming.

Overigens, er was nog een interessante das waar te nemen op de Game Fair. Deze hing als stropdas rond de nek van Wijsenbeek. Hij was voorzien van het embleem van F.A.C.E. Een speciaal opgezette lobby - organisatie die in Brussel het jachtbelang moet dienen in de Europese gemeenschap.

Fred Hess

Bronnen: Jachtraad: Advies inzake bunzing, wezel en hermelijn, 12 januari 1987
Ned. Jager ..(4)98, Bunzingjagers strijden voor stuk erkenning
NRC juni 1987: Koos van Zomeren: De ene broek voor de andere (verhaal over bunzing in reeks over marterachtigen).

De man links is van Das & Boom, en beschermt marterachtigen. De man rechts houdt van geweren, en niet van marterachtigen. Toch geeft hij de man links geld, en deze neemt dat beleefd in ontvangst. De wereld zit vreemd in elkaar. (foto: F. Hess)

Frisse jongens

Onder de kop „Ochtend-doublet“ staat in de Nederlandse jager, nummer 13, een artikel, hetgeen te dol is om u te onthouden.

In het gebruikelijke jagerslatijn, met tal van superlatieven en stijlbloempjes, beschrijft ene J. Veltman zijn jachtavontuur in de vroege morgen. Dit gaat aldus. „Gedachteloos volgen mijn vingertoppen de gravures in de zijsloten van mijn side-by-side. Het wapen bekoort me (-). Slank en stijlvol in een perfecte harmonie van hout en staal. Het wapen is edel van uiterlijk doch evenzo respectabel in zijn dodelijke kracht (-).“

Na deze lyrische overpeinzingen, beschrijft hij hoe een kat zijn kant opkomt: „Een kat warempel! Aan zijn houding zie ik dat hij mijn kant op wil. Ook een ekster laat luid schetterend zijn ongerustheid weten.“

Siem, zijn hond raakt evenals zijn baas opgewonden. „Opeens realiseer ik mij de mogelijkheid een uitzonderlijk doublet te kunnen maken. Het is zowel de kat als de scheldende ekster die op mij aankomt. Zoveel te meer beide mijn schootveld naderen, jaagt de spanning steeds sneller door mijn wezen om dit doublet te verwezenlijken. De kat is mij genaderd tot op zo'n 50 meter. De ekster is wat achtergebleven. Felis begint instinkatief gevaar te ruiken. Zijn drementen is overgegaan in stapvoets, af en toe zekerend. Ik durf haast niet te ademen. De kat blijft naderen, langzaam schouder ik het geweer. Vanuit mijn ooghoeken zie ik nu ook

weer de ekster naderbij vliegen om dan neer te strijken op een boven het water hangende tak, vlak bij mij. Luid en scherp klinkt zijn schetteren. Dan gaat alles in een tel. De kat op de korrel. Het schot vliegt weg en de kat slaat als een hefboom achterover. Met een zwaai gaat de korrel naar de bomengroep en zoekt de ekster. Mijn tweede schot vliegt weg en boven de toppen van de bomen vouwt de vogel zich samen en dwarrelt door de takken naar beneden.

Siem wringt zich door de dichte begroeiing om de ekster ter hand te stellen. De kat ligt morsdood. De bek met scherpe kaken half geopend. Enige druppels bloed parelen over zijn witte vacht. Een monster, ik schat, 6 kilo. Een zeer geschikt exemplaar om het volgend voorjaar in geprepareerde toestand te gebruiken om een aantal kraaiachtigen binnen schot te krijgen. Met de nu geschoten ekster in zijn bek zal het zeker resultaat opleveren. Ik besluit kat en ekster vandaag nog bij mijn neef, tevens jager, politie-agent en uitstekend preparateur te brengen.“

En verder: „Ik rijd een lange stoet scholieren achterop. Half door de berm rijdend kan ik voorbijkomen, nageroepen met engelstalige scheldwoorden. Ergens ben ik blij dat ik in de auto zit en niet met de fiets ben en de kat aan mijn stuur heb bengelen. Jammer eigenlijk. En voor wie?“ besluit J. Veltman.

Wat ik jammer vind is dat mensen als Veltman middels een jachtakte in staat gesteld worden om zo met levende wezens om te gaan.

Fred Hess

overleg met de vaste Commissie voor Landbouw op 10 september a.s. worden genomen.

Wat de afdeling Terreinbeheer betreft... noch de mensen van deze afdeling, noch de top van SBB weet wat er op dit moment precies aan de hand is. Wordt Terreinbeheer nu wel of niet geprivatiseerd? Wat zullen de gevolgen van een privatisering zijn? Worden er mensen ontslagen, en zo ja, hoeveel? Veel vragen, geen duidelijke antwoorden.

Maar zoals „de specialist voor alles als het over landbouw gaat“, J. van Noord, zegt: „zonder mest geen boer. En zonder boeren hadden we nooit het landschap gekregen dat we nu hebben“.

Laten we dus maar vrede hebben met het feit dat Nederland - in de ogen van Braks en J. van Noord - uitsluitend een land van en voor boeren is. De overige Nederlanders moeten blijkbaar maar emigreren.

Marieke Ohm

De KNJV op strooptocht

Donderdagmiddag 8 januari verlaat een touringcar, gevolgd door 3 VW-busjes, het plaatsje Kloosterzande in Zeeuws-Vlaanderen. In de bus bevinden zich jagers, juryleden, jachthonden en hun eigenaren. In de volgbusjes zitten de bestuurders. Verschil moet er zijn tussen het „heren-“ en het voetvolk.

Men is op weg naar het jachtveld waar een apporteerwedstrijd ter drijfjacht gehouden zal worden. Deze officiële wedstrijd is georganiseerd door de KNJV op de jachtterreinen van Baron Collot d'Escury en Mr. J.M.E. Seijdlitz. Deze twee heren vormen tezamen met nog zes anderen de officiële „geweren“.

Bij het jachtveld, een boomgaard in de Kruispolder ten oosten van Kloosterzande, verlaten de bestuurders als eersten hun vervoermiddel. Jagers, honden en hondenbegeleiders rijden verder en stellen zich aan de noordzijde op. Na een signaal gaan de bestuurders op weg, met stokken wordt de vegetatie rond de boomgaard afgestroopt. Er ligt een dunne laag sneeuw. Fazanten, patrijzen en houtsnippen, die beschutting zochten in de boomgaard, vliegen verstoord weg. Even later klinken de eerste schoten. Wat er geschoten wordt kan ik niet zien, het is te ver weg. Ook hazen vluchten weg, zij lopen nu geen risico meer geschoten te worden. Voor hen is het jachtseizoen 1986 afgelopen, want op 31 december ging de jacht op hazen dicht. Als de gehele boomgaard afgedreven is, worden de honden weggestuurd om het neergeschoten wild op te gaan halen, hierbij nauwlettend gadegeslagen door eigenaren en juryleden. Na enige tijd keren de beesten terug met een fazant of een andere vogel in de bek. Kennelijk blijft het bij één drift in de Kruispolder. Het gezelschap hijst zich weer in de bussen en gaat weer op weg naar de volgende locatie.

Ditmaal valt de twijfelachtige eer ten beurt aan de Oostvogelpolder, tussen de plaatsjes Kuitaart en Lamswaarde. Rond een met rietkragen omzoomd plasje stellen de jagers (de „geweren“ in jagerslatijn) zich op. Sommige op een

Reorganisatie Staatsbosbeheer

Mei 1987:24 directeuren-natuurbeschermers van het ministerie van Landbouw en Visserij in de provincies zijn geruisloos aan de kant gezet. Dit gebeurt natuurlijk niet zomaar, nee... daar is jaren denkwerk voor verzet. Het ging hier om een door de Tweede Kamer afgedwongen organisatie die aan zowel de landbouwproductie als aan het natuurbehoud hetzelfde recht van spreken gaf, waarmee het ministerie van Landbouw en Visserij het erg moeilijk had. Maar met het vervangen van de directeuren door 12 anderen, die - op twee na - deel uitmaken van de landbouwlobby, heeft het ministerie van Landbouw en Visserij (L & V) nu alle touwtjes in handen.

Een ander slachtoffer is het Staatsbosbeheer (SBB). Er wordt aanstalten gemaakt deze rijksdienst in drieën te delen (Landschapsbouw, Bosbouw, Terreinbeheer). Op 13 april 1971 tekenden Lardinois (L & V) en Klompé (CRM) een convenant waarbij de natuurbeschermingsconsulenten van SBB hiërarchisch onder Landbouw en Visserij werden geplaatst. Er werd toen ook akkoord gegaan met een geheim codicil. Later zou blijken dat dit een omtrekkende beweging van Lardinois was. Klompé van CRM beloofde in dat codicil geen eigen buitendienst in het

leven te roepen en verplichtte zich haar opvolgers te adviseren zich aan de afspraken te houden. Hiermee was de machtsstrijd begonnen!

In 1982 ging Natuur- en Landschapsbehoud van SBB naar het ministerie van Landbouw en Visserij. Twee jaar later verdween de Inspectie Natuurbehoud. Dit jaar wordt de afdeling *Landschapsbouw* van SBB overgeheveld naar de Landinrichtingsdienst van het ministerie van Landbouw en Visserij (de afdeling van de ruilverkavelingen). De afdeling *bosbouw* van SBB zal bij het ministerie in Den Haag ondergebracht worden. En de *derde tak* van SBB, de afdeling Terreinbeheer, zal worden geprivatiseerd.

Op 13 juli jl. werd echter het volgend persbericht verzonden: „Hoewel de Landschapsbouw en de Landinrichting aanverwante terreinen zijn en uit dien hoofde een koppeling van beide terreinen voor de hand ligt, ben ik bij nader inzien toch van mening dat de taken met betrekking tot de Landschapsbouw en de Bosbouw in één directie geconcentreerd dienen te worden“, aldus minister Ir. G. Braks (L & V). De minister wil na overleg met de Kamer op korte termijn twee nieuwe directies instellen:

- de Directie SBB;
- de Directie Bos- en Landschapsbouw.

Het definitieve besluit hierover zal na

meegenomen klapstoeltje. De drijvers struinen de omliggende akkers en weiden af, op zoek naar wild. Een overvliegende duif wordt diverse malen beschoten, uiteindelijk haalt een wel goed gemikt schot de duif naar beneden. Ook de rietkragen moeten het ontgelden, de drijvers walsen er dwars door heen. Vogels die voor het kille winterweer hierin beschutting zochten worden zo verstoord. Ik zie een roerdomp, rallen en watersnippen verschrikt opvliegen. Wederom worden overvliegende duiven beschoten, niemand treft doel.

Supporters, familie en andere in het groen gestoken lieden, staan vanaf de weg zichtbaar te genieten van dit jachttafereel. Ik niet. Ik haak af. Een walgelijke vertoning: hondengekken, die hun wedstrijdjes moeten beoefenen ten koste van in het wild levende dieren. Met natuurbeheer heeft dit natuurlijk niets te maken. Met bloodsport des te meer.

Fred Hess

Deze rietgans werd neergeschoten in de Flevopolders, op 16 februari. Dierenliefhebbers vonden hem in de berm, en brachten hem naar een vogelasiel. Daar zal men er ongetwijfeld alles aan gedaan hebben, om hem weer op te lappen. Eerst zonder pardon neergepapt, vervolgens liefdevol verzorgd. Dat beest moet wel een rare indruk van de mens gekregen hebben. (foto: H. Harmsen)

Nederland en de Europese Vogelrichtlijn

De in 1979 van kracht geworden Europese Vogelrichtlijn verplicht de lidstaten van de EG tot het beschermen van haar broed- en trekvogels en hun biotopen. Helaas bevat deze richtlijn een aantal ontsnappingsclausules in gevallen van schade en op grond van nationale tradities, waardoor de effectuering ervan te wensen overlaat. Dat deze vogelrichtlijn toch niet alleen maar papier is, is bewezen bij de jongste processen van onder andere de SKF tegen het Ministerie van Landbouw en Visserij over afschotvergunningen voor rotganzen en roeken (zie Argus 12/2). Vooral omdat deze vergunningen in strijd waren met de genoemde vogelrichtlijn, moest het ministerie ze weer intrekken.

Nu de rest van de Nederlandse wetgeving nog. De immer actieve Pierre Maréchal van de Stichting Mondiaal Alternatief kreeg op vragen aan de Europese Commissie als antwoord dat Nederland de bepalingen van de vogelrichtlijn niet correct in de Nederlandse wetgeving heeft omgezet. Tekortkomingen van de Nederlandse wetten zijn:

- dat het begrip „schade” te ruim wordt uitgelegd;
- dat grondgebruikers in geval van schade recht hebben op een vergunning om vogels te doden en hun nesten te verstoren, wat effectieve controle door de overheid zeer beperkt;
- dat in de Vogelwet niet alle methoden voor het vangen of doden van vogels worden genoemd die krachtens de richtlijn verboden moeten worden;
- dat de mogelijkheid van afschot te snel wordt geboden, zonder dat is onderzocht of afschot eventuele schade effectief bestrijdt en of andere methoden niet minstens even effectief zijn (zoals in het geval van het openen van de jacht op kok- en zilverbreeuwen).

De Europese Commissie heeft deze zaak voorgelegd aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, met het verzoek Nederland in dit verband te veroordelen. Het wachten is op de uitspraak van het Hof. Mocht de Europese Commissie haar zin krijgen, dan zal het voor Nederland wel erg moeilijk worden om de jacht op kok- en zilverbreeuwen open te houden. Ook afschotvergunningen voor bijvoorbeeld brand- en kleine rietganzen lijken dan juridisch onmogelijk.

WR

Jaarverslag 1985 van de Natuurbeschermingsraad

Dit voorjaar ontvingen wij het jaarverslag 1985 van de Natuurbeschermingsraad, een mooie gelegenheid om enige aandacht aan het werk van deze betrekkelijk onbekende instantie te schenken. De Natuurbeschermingsraad is een officieel adviesorgaan voor het regeringsbeleid (van het Ministerie van

Landbouw en Visserij) ten aanzien van natuurbescherming. De raad telt 15 leden. Drie van hen worden benoemd als deskundige op het gebied van land- en bosbouw, de overige twaalf leden zijn afkomstig uit de sfeer van het wetenschappelijk onderzoek, de particuliere natuurbescherming, de natuur- en milieu-educatie en het openbaar bestuur. De raad wordt zelf geadviseerd door verschillende commissies (Natuurwetenschappelijke Commissie, Commissie voor de Faunabescherming, Commissie Landelijk Gebied, Commissie voor Natuurbeschermingseducatie), die zich bezig houden met het bestuderen van de problemen op verschillende terreinen. De Natuurwetenschappelijke

**op de
zelfde lijn**

ONZE ARGUSOGEN STAAN VERDER TOT UW BESCHIKKING IN DE KNIPSELKRANT

Verschijnt 6 keer per jaar voor f15,- in uw bus.
Maak ze over naar girorek. 3522188 van
pennm. SKF te Boxtel o.v.v. Knipselkrant.

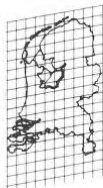
Commissie geeft rechtstreeks adviezen aan de minister ten aanzien van natuur, landschap en cultuurhistorie bij landinrichtingsprojecten (ruilverkavelingen).

Anders dan bijvoorbeeld de Jachtraad zijn deskundige natuurbeschermers in de Natuurbeschermingsraad goed vertegenwoordigd. Deze raad komt dan ook regelmatig met goed onderbouwde en voor de natuur nuttige adviezen. Zo waarschuwde de raad in 1985 tegen de voorgestelde privatisering van Staatsbosbeheer, tegen voor de natuur negatieve effecten van het Voorontwerp Wet beheer landbouwgronden, en nam de raad in 1985 het standpunt in dat afschot van rotganzen op de Waddeneilanden als bestrijdingsmaatregel tegen landbouwschade zinloos is en het probleem slechts verplaatst. Het laatste geval toont tevens aan hoe betrekkelijk machteloos de Natuurbeschermingsraad is. Pas na een keiharde juridische strijd (vooral door de SKF gestreden) is het ministerie gedwongen haar heilloze afschotbeleid te taken.

Sinds de natuurbescherming geheel onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Landbouw en Visserij valt, waar de belangen van landbouw (en jacht) steeds duidelijker zwaarder wegen dan die van de natuur, zal de Natuurbeschermingsraad haar adviezen steeds moeilijker bij de minister kunnen slijten. Toch goed dat dit tegenwicht er is, al is het nog veel te licht om effectief te kunnen zijn.

WR

Regio Nieuws

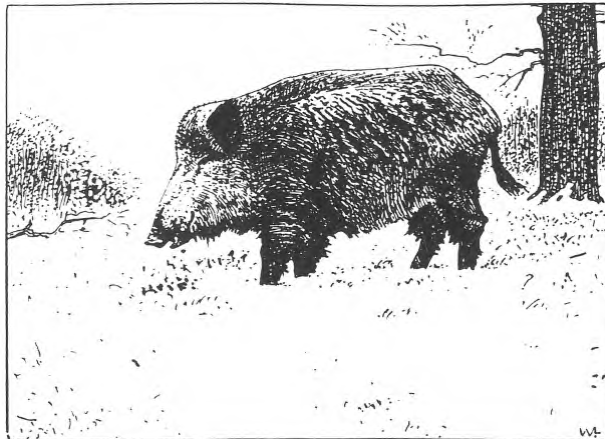
Standwerk.

In de Limburgse steden wordt de bevolking de laatste twee jaar op zaterdagen regelmatig gekonfronteerd met de stand van SKF-afdeling Limburg. Alleen de winkelstraten van grote steden zoals Maastricht, Heerlen, Venlo en Roermond worden door ons bezocht. Een stad heeft immers als voordeel, dat er een gemêleerd publiek aanwezig is, want ook dorpingen bezoeken zaterdags de drukke winkelstraten.

Er worden z'n dag heel wat stickers, buttons en ansichtkaarten verkocht maar veel belangrijker is, dat de bevolking wordt voorgelicht over het huidige faunabeheer en daarmee samenhangend de SKF-doelstellingen. Als publiekstrekker fungeert een vossenjong op sterk water, dat door jagers werd uitgegraven en dood geknuppeld.

Het standwerk is voor de SKF een belangrijke zaak. Zodoende wordt de mogelijkheid gekreëerd, de bevolking kennis te laten maken met een organisatie, die zich niet alleen bezighoudt met het verstoren van jachtpartijen, maar bovendien edukatief

EEN BELEIDSVISIE GROFWILDBEHEER OP DE VELUWE

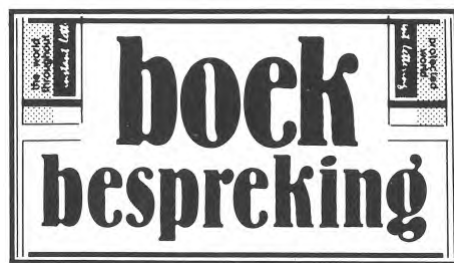
een uitgave van de Stichting Kritisch Faunabeheer. Te bestellen door overmaking van f 7,50 o.v.v. Grofwildbrochure, op giro 13093 ten name van informatiefonds Stichting Kritisch Faunabeheer, Renkum.

en voorlichtend bezig is (onder andere door het uitgeven van een eigen tijdschrift).

Omdat het in de bedoeling ligt binnen afzienbare termijn het aantal standdagen te verminderen zijn nieuwe vrijwilligers van harte welkom. Aanmelding kan geschieden bij de afdeling Limburg van SKF.

Roger Stegen

Adres afdeling Limburg: postbus 27, 6114 ZG Susteren. Telefoon 04499-2848.

De biologie als levensfilosofie

Enige maanden geleden overleed Dick Hillenius, dichter, levensgenieter, en bioloog. Dick Hillenius had, zowel in de biologen- als in de schrijverswereld, een eigen, aparte niche. Zijn boeken waren mij al sinds lang zeer lief. Ik werd er, vóór en tijdens mijn biologiestudie, niet weinig door gestimuleerd. Zijn boeken waren soms biologisch, soms poëtisch, maar meestal een prettig mengsel van beiden. Zijn allerlaatste boek heet „de hersens een eierzeef" en verscheen vlak voor zijn dood.

Het is een typisch Hillenius-boek. Een biologische beschouwing over het fenomeen feest, het rekenkundige beeld wat wij krijgen van de werkelijkheid, de splijtende werking van de wetenschap, de synthetiserende werking van de kunst, de functie van slordigheid als motor van creativiteit, de ethologie als levensfilosofie. De gedachten van Hillenius gaan alle kanten op, bestrijken alle mogelijke terreinen op kunst- en wetenschapgebied. Ze lopen soms volkomen dood, maar leiden ook wel tot fraaie ideeën en gedachten.

Alles overkoepelend is een genieten van alles wat maar waar te nemen valt, en een blijvende verwondering daarover. Hillenius haalt overal anecdotes en waarnemingen vandaan en probeert ze vervolgens, vanuit zijn biologische kijk, te verklaren. Als lezer leef je mee met z'n, soms moeizame analyses, en je beseft dat de biologie een spinglevende, allesomvattende wetenschap is (of althans zou kunnen zijn).

Hillenius noemde zichzelf ooit eens „een matig bioloog". Voor mij is iemand, die met een biologisch oog en een open belangstelling voor alle mogelijke natuur- en cultuurverschijnselen z'n lezers in een wereld voert, waar verwondering en levensvreugde de voornaamste doelen zijn, geen matig bioloog.

Ik zal de boeken van Dick Hillenius missen, en ik zal niet de enige zijn.

RD

D. Hillenius: De hersens een eierzeef, 106 p. Uitgever Martinus Nijhoff bv, Postbus 33, 2300 AA Leiden.

Wit met hart

Eigenlijk twijfel ik voortdurend

Rob Musters

Een gesprek met Walter Lentjes, kunstenaar en graficus. Sinds 1984 verzorgt hij de lay-out van Argus. „Als je als kunstenaar verder wil gaan dan het schilderen van een sansevieria, word je al snel met de neus op de feiten gedrukt.”

Over zijn werkzaamheden voor de SKF: „Ik doe dat niet om over mijn bol geaaid te worden.”

Twee groepen

„In oktober 1982 kwam ik op een SKF-dag in de Biesbos voor het eerst in aanraking met mensen van Kritisch Faunabeheer. Ik heb toen aangeboden om cartoons te maken. Daar is het eigenlijk mee begonnen. Ook nu maak ik nog cartoons, zij het nooit onder eigen naam. Bovendien werk ik aan strips over de natuur, de jacht en het vissen.

In 1984 was er een kaderweekend. Ik kwam daar wat vreemd binnenvallen, aangezien ik alleen maar cartoons maakte. Ik kende de SKF niet zo van binnenin. Ik had al snel vastgesteld dat niet iedereen binnen de SKF hetzelfde dacht. Dat zou natuurlijk ook een godswonder zijn, dat kan niet en het hoeft ook helemaal niet. Grofweg waren er twee groepen te onderscheiden: mensen van het vakgebied die via beleid (politiek) zaken wilden veranderen en mensen die emotioneel actief waren en die dat via acties op een zo kort mogelijke termijn wilden doen. Ik heb toen voorgesteld om de Argus beide groepen te laten bedienen, om ze allebei in Argus hun eigen uitlaat te geven. Daar is het ontwerp op gebaseerd. Dat is in redelijk goede aarde gevallen, wat niet wil zeggen dat iedereen het blad even mooi vindt. Dat is echter ook totaal onbelangrijk. Het gaat erom dat het blad voldoet aan de functie die het heeft.

Betrokkenheid

Je kunt je als individu ergens bij betrokken voelen, maar daar heb je niet altijd een uitlaatklep voor. Als eenling kun je ook weinig doen. Wat je echter wel kunt doen is je individuele capaciteiten inzetten met anderen die dat ook doen. Voor mij is de natuur de basis voor het menselijk leven, ondanks alle technische vooruitgang. Daarom is het belangrijk dat de natuur zo ongeschonden mogelijk blijft. De SKF spreekt mij het meeste aan: zij houden zich, zonder allerlei kletspraatjes eromheen, bezig met de vraag hoe je als mens zo zinnig mogelijk onderdeel kunt zijn van de natuur. Mijn mening is dat je het beste functioneert in het ecosysteem door zo weinig mogelijk te doen, zo weinig mogelijk in de grijpen. Dat is eigenlijk het beste faunabeheer. Mensen willen echter zoveel bepalen

vanuit hun eigen individuele belangen. Dat is wel heel begrijpelijk, maar als we er vanuit gaan dat het grootste gedeelte van de mensheid niet uit voorlichting, maar uit achterlichten bestaat, is het logisch dat niet alles even goed gaat.

Er zijn dingen die er met de natuur gebeuren waarvan je als SKF-er zou kunnen zeggen: die zijn ontzettend negatief. Of die dingen uiteindelijk ook negatief zullen blijken te zijn is nog maar de vraag. Daar gaat het ook niet om. Dan kom je op het terrein van pure fantasie, in de zin van: dat lijkt me wel of niet leuk. Daarom, voor wat de natuur betreft, kunnen we alleen maar kijken naar hoe het is geweest en hoe het vandaaruit zou moeten zijn, wat de beste voorwaarden zijn voor het voortbestaan van de natuur.

Het gezicht van de SKF

Wat me in het vormgeven van de Argus aanspreekt is dat ik daarmee een duidelijk gezicht aan de SKF kan geven. Als je dat niet doet vanuit een duidelijke, overlegde filosofie loop je het risico dat er een beeld ontstaat van de SKF dat niet overeenstemt met de doelstelling en de werkzaamheden.

Zo moet ook de keuze van de letters overeenkomen met het karakter van Kritisch Faunabeheer. Hoe je het ook bekijkt, de SKF blijft een groep mensen die actief is, zowel via onderzoek als via acties. Er is dynamiek binnen de SKF, en als die er niet meer is dan is het de SKF niet meer.

Het informatiegedeelte van Argus hou ik zo sober en exact mogelijk. Het actiegedeelte is rommeliger, daar gebeurt een hoop, anders kun je geen actie laten zien.

Het gezicht dat je naar buiten presenteert is heel belangrijk in alles: in folders, brochures en in nota's zoals de onlangs verschenen grofwildnota.

Voor de gemiddelde donateur die ergens in een uithoek van Nederland woont of desnoods midden in Amsterdam en die niet heel actief bij de SKF betrokken is is Argus de SKF. Daar hoort in te staan wat er allemaal gebeurt, zowel op onderzoek- als op actiegebied. De Argus moet zo vormgegeven zijn dat hij opvalt tussen de grote hoeveelheden drukwerk die mensen dagelijks in de brievenbus

krijgen. De keuze van de omslag en de kleur spelen daarbij een grote rol. Als mensen de Argus onder ogen krijgen moeten ze denken: hé de Argus, ziet er interessant uit, even kijken wat er allemaal instaat.

Ik probeer nog steeds om de omslag dynamischer te maken. Het blijft zoeken naar de juiste vorm daarvoor. Omdat er mensen zijn die heel snel geschokt zijn en anderen voor wie het niet ver genoeg kan gaan, is het moeilijk om daar op af te stemmen.

Het probleem van het visueel overbrengen van dingen speelt ook bij het maken van tekeningen. Je weet zelf wel wat de boodschap is, maar de ontvanger moet die ook oppikken. Ik stop altijd een hoop informatie in mijn tekeningen die je er alleen maar uithaalt als je nogal wat van het onderwerp weet. En hoewel het niet de opzet is hoop ik dan maar dat anderen het in ieder geval een mooie tekening vinden. Als ik een tekening gemaakt heb ontstaat de twijfel of hij nu inderdaad „af” is. Ik heb weleens een cartoon in de Argus gehad waarvan ik, toen hij verscheen en in de brievenbus viel, onmiddellijk zag wat er niet goed aan was. Op het moment van het maken van de tekening zit je er zo in dat je daar overheen kunt kijken.

Kunst en natuur

Er is wel degelijk een relatie tussen kunst en natuur. Iemand maakt kunst vanuit een ontevredenheid met het bestaande, vanuit het idee dat er nog iets moet komen, bijvoorbeeld het kunstwerk dat hij of zij wil maken. Kunst maken komt ook voort uit het worstelen met het leven. Je krijgt dan automatisch met je omgeving en dus met de natuur te maken. En als je als kunstenaar dan verder wil gaan dan het schilderen van een sansevieria, word je al snel met de neus op de feiten gedrukt. Ik heb me in de kunst een hele tijd beziggehouden met de relatie cultuur-natuur. Daarnaast is de landschapsschilderkunst een belangrijke informatiebron om te weten te komen hoe het landschap er in die tijd uitzag en hoe mensen van toen in de natuur leefden en worstelden om te overleven.

Bijdrage

De Argus heeft nu een ander aanzien dan voorheen. Ik hoop dat het een heel duidelijk gezicht heeft. De SKF groeit nog steeds, mede door de acties die gevoerd worden. Of en welke rol het nieuwe gezicht van Argus daarin speelt weet ik niet. Als het een bijdrage daaraan levert is dat voor mij in ieder geval heel prettig”.